

”Genuint svenska episka monument”¹

**- Om hur Astrid Lindgren och Vilhelm Moberg
konstrueras som nationella representanter i svensk
mediediskurs 1992 - 2012**

Innehåll

1. Inledning
  - 1.1 Frågeställning
2. Metod och teori
  - 2.1 Metod och forskningsupplägg
  - 2.2 Teoretiskt ramverk
    - 2.2.1 Diskursteori
    - 2.2.2 Genealogisk analys
  - 2.3 Tidigare forskning
3. Betydelsefixering och sammanhang: En diskursteoretisk ansats
  - 3.1 Diskursordningen Astrid Lindgren + svenskhet i svensk press 1992-2012
    - 3.1.1 Diskurs eller diskursordning?
    - 3.1.2 Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén
    - 3.1.3 Astrid Lindgren och den politiska nationella idén
    - 3.1.4 Astrid Lindgren som begrepp
    - 3.1.5 Astrid Lindgren som nationellt varumärke
  - 3.2 Diskursordningen Vilhelm Moberg + svenskhet i svensk press 1992-2012
    - 3.2.1 Diskursordning och diskurser
    - 3.2.2 Vilhelm Moberg och nationalidentitet
    - 3.2.3 Vilhelm Moberg och representation
    - 3.2.4 Vilhelm Moberg som historisk
4. Bakgrund och effekt: Ett avstamp i genealogisk analys
  - 4.1 Genealogiskt perspektiv: diskursens historia
  - 4.2 Diskursernas konsekvenser
5. Avslutning och sammanfattning
6. Litteraturlista

1. Inledning

I Ekots lördagsintervju den 14e april i år var Jimmie Åkesson gäst. Programledaren tog upp Sverigedemokraternas motion om införandet av en svensk kulturkanon, och bad om exempel på vad en sådan skulle innehålla. Efter några utvecklingar svarade Åkesson att han ansåg Astrid Lindgren och Vilhelm Moberg vara ”ganska givna”.² Några år tidigare intervjuade en journalist från Östgöta Correspondenten paneldeltagarna vid en debatt på ämnet ”Vem är svensk?” på Mjölby bibliotek. Ombedd att nämna något typiskt svenskt hade kommunens flyktingsamordnare enligt uppgift svårt att välja mellan Astrid Lindgren, Vilhelm Moberg och rabarberpaj.³

Detta är bara två i flykten gripna exempel på hur författarna Astrid Lindgren och Vilhelm Moberg genom olika mediekkanaler når oss som representanter för något typiskt svenskt. Men vad är detta svenska som Lindgren och Moberg särskilt antas förmedla? Finns det någon slags konsensus kring det? På vilka meriter och med vilka konsekvenser får dessa två författare stå som ikoner för den svenska nationalidentiteten? Det ska den här uppsatsen se närmare på.

1.1 Frågeställning

Det första vi i detta sammanhang måste fråga oss är om det går att identifiera diskurser i svensk press de senaste 20 åren där Astrid Lindgren respektive Vilhelm Moberg¹ fungerar som representant för en nationell identitet – en särskild ”svenskhet”. Om det är möjligt, och det är uppsatsens premiss att det förhåller sig så, ställer detta arbete tre centrala följdfrågor:

- Hur är dessa diskurser organiserade, internt och sinsemellan?
- Vad är bakgrunden till och förutsättningarna för dessa diskurser?
- Vilka är de tänkbara effekterna av deras existens och beskaffenhet?

---

¹ Författarnamnet står i detta fall för en habitus som inkluderar biografi, uttalanden och textproduktion.

2. Metod och teori

2.1 Metod och forskningsupplägg

Utgångspunkten för denna uppsats är 39 artiklar från svensk press, skrivna mellan 1992 och 2012. Materialet är framtaget från Retriever Research, som är Sveriges största digitala arkiv för artiklar från tryckta och webbpublicerade dagstidningar, landsortstidningar och tidsskrifter.⁴ Texturvalet grundar sig på resultatet av två sökningar: «”Astrid Lindgren” AND svenskhet» (77 träffar, varav 24 inkluderade som korpustexter) och «”Vilhelm Moberg” AND svenskhet» (32 träffar, varav 15 inkluderade som korpustexter). Från dessa två sökningar har allt relevant material använts, vilket exkluderar tre texttyper. Den första är artiklar där ordet ”svenskhet” inte kopplas samman med Lindgren eller Moberg utan används i ett separat sammanhang. Ett exempel på det är en artikel från *Göteborgs-Posten* om Stieg Larssons Millennium-trilogi: i texten nämns först att protagonisten Mikael Blomkvist ”började kallas ’Kalle Blomkvist’, efter Astrid Lindgren-figuren”, och senare att det i Larssons böcker finns ”något slags svenskhet [...] som lockar de amerikanska bokköparna och kritikerna”.⁵ Ordet svenskhet används alltså för att beskriva Millennium-trilogin, inte Astrid Lindgren. Den andra texttypen utgörs av sådana artiklar som inte längre kan visas genom arkivet. Den tredje är dubletter av redan inkluderade artiklar, som uppstår när TT-artiklar publiceras i flera olika tidningar eller när en viss tidning publicerar samma artikel i print såväl som på webben.

I del 3 av uppsatsen applicerar jag ett diskursteoretiskt ramverk på korpustexterna. Jag utgår ifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffes begreppsapparat och teoribildning som den beskrivs av Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips i *Diskursanalys som teori och metod*. Med hjälp av den diskursteoretiska ansatsen identifierar jag olika diskurser och reflekterar över deras interna struktur samt över hur de tillsammans bildar diskursordningar av samexisterande – och ibland stridande – diskurser.

I del 4 använder jag mig av uppslag från Jean Carabines version av foucaultsk genealogi för att kontextualisera de aktuella diskursordningarna och utvärdera deras effekter. Fokus ligger på hur de diskurser som identifierats i materialet anknyter till och präglas av mer övergripande diskurser om nation, identitet och ideologi. Detta utbyggda diskursiva nätverk betraktas ur ett historiskt perspektiv i syfte att vinna insikter i hur de strukturer av

makt/kunskap som omger författarskapen har generats och vilka effekter de har i dagens samhälle.

2.2 Teoretiskt ramverk

Som det anges ovan kommer jag att använda två kompletterande diskursanalytiska perspektiv i uppsatsarbetet. Jag har valt att applicera Laclau och Mouffes diskursteoretiska begreppsapparat på korpustexterna, för att på så sätt kunna påvisa de trender och konflikter som skapar sammanhang i ett annars ganska spretigt material. För att vi ska kunna närma oss uppsatsens sista frågeställning krävs emellertid en bredare ansats, och under den genealogiska analysen i del 4 görs vissa avsteg från Laclau och Mouffes teoretiska premisser. Nedan redogörs i korthet för Laclau och Mouffes syn på diskurs som helt och hållet konstituerande – aldrig konstituerad. Carabines foucaultska genealogi ger oss större frihet att anlägga ett perspektiv där diskurs både ses som konstituerande *och* konstituerad.^{II} Jämfört med diskursteorin, som primärt vill kartlägga diskurser, är genealogin betydligt mer inriktad mot analys av orsak och verkan.

2.2.1 Diskursteori

Analysen av korpus 1 i uppsatsens tredje del följer Laclau och Mouffes diskursteoretiska modell så som den beskrivs av Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips. Den utgår ifrån en handfull centrala begrepp listade nedan.

Diskurs	Ett försök till ”fixering av betydelse inom en bestämd domän”. ⁶
Tecken	Tecknen i en diskurs kan vara helt eller delvis fixerade i sin betydelse. På strukturalistiskt manér antas betydelsefixeringen alltid ske i förhållande till andra tecken; diskursen skapar ett nät där de olika tecknen står i bestämda, betydelseskapande relationer

---

^{II} Den diskursanalytiska inriktning som har den mest utpräglade synen på diskurs som både konstituerande och konstituerad är Norman Faircloughs kritiska diskursanalys (CDA). Fairclough utgår ifrån att diskurs är enbart semiotisk, och att alla sociala praktiker byggs upp av såväl diskursiva som icke-diskursiva element stående i ett dialektiskt förhållande till varandra. Anledningen till att Faircloughs ansats inte får mer utrymme i denna uppsats är att hans analysmetoder bygger på att det undersökta materialet i sin helhet undergår en mycket detaljerad lingvistisk analys. Ett sådant tillvägagångssätt lämpar sig inte för det föreliggande projektet.

till varandra.⁷ Därmed fixeras vissa kopplingar på bekostnad av andra möjligheter.⁸

Nodalpunkt

”[E]tt privilegierat tecken kring vilket de andra tecknen ordnas och från vilket de får sin betydelse”.⁹

Flytande signifikant

”[E]lement som i särskilt hög grad är öpp[et] för tillskrivning av olika betydelser [...] Flytande signifikanter är de tecken som olika diskurser försöker ge innehåll åt på just sitt sätt”.¹⁰ Nodalpunkter är ofta samtidigt flytande signifikanter, men den första funktionen är inomdiskursiv och den andra mellandiskursiv.¹¹

Det diskursiva fältet

Utgörs av alla de möjliga betydelser som *skulle kunna* tillskrivas tecknen i en diskurs, men som utesluts av den aktuella diskursens betydelsefixering.¹²

Jag har valt att på Winther Jørgensen och Phillips rekommendation importera begreppet **diskursordning** från Faircloughs kritiska diskursanalys till Laclau och Mouffes modell för att skapa större klarhet. Enligt deras förslag bör idén om det diskursiva fältet kontrasteras mot konceptet diskursordning, så att det första begreppet antas stå för precis all utesluten betydelse och det senare får beteckna ”ett avgränsat antal diskurser som strider i samma terräng”.¹³

Diskursens faktiska manifestationer kallas för **artikulationer**. En artikulation bygger på en eller flera diskurser som den antingen reproducerar eller ifrågasätter genom att underminera diskursens betydelsefixering. Varje ny artikulation ger de tecken som ingår i den en viss betydelse genom att sätta dem i relation till varandra. Varje element är i sig mångtydigt, och får därför den för artikulationen specifika betydelsen först när det sätts i samband med andra tecken. En eller flera artikulationer som fixerar elementens relativa positioner på ett visst är förutsättningen för en diskurs. Diskursens betydelsefixering är dock aldrig total – den hotas ständigt av det diskursiva fältets alla alternativa möjligheter, alla de andra samband som en artikulation skulle kunna tydliggöra. Därför pågår det en ständig strid mellan olika diskurser/betydelseetableringar, som blir särskilt tydlig i kampen om hur vissa centrala tecken – flytande signifikanter – ska förstås och värdeladdas.¹⁴

Denna uppsats behandlar språkliga diskurser. En artikulation blir då ett yttrande av något slag, en text, ett uttalande, och diskursens fixering gäller betydelsen av och sambanden mellan ord och begrepp. Men hos Laclau och Mouffe gäller med Winther Jørgensen och Phillips ord ”[s]amma logik [...] för hela det sociala fältet: vi uppför oss som

om verkligheten hade en fast och entydig struktur, som om samhället, de grupper vi tillhör och vår identitet vore objektivt givna. Men liksom språkets struktur aldrig är helt fastställd är också samhälle och identitet flytande och föränderliga storheter [...] Analysens ärende är därför [...] att undersöka *hur* vi skapar verkligheten så att den blir en objektiv och självklar omvärld”.¹⁵ Laclau och Mouffe erkänner att det finns en fysisk verklighet vars existens är oberoende av tolkning, men menar att människans uppfattning av och interaktion med den helt beror på diskurser. Icke-språkliga diskurser, som uppstår överallt där människan bygger eller brukar något, kallas av Laclau och Mouffe för *materiella diskurser*. Även icke-språkliga tecken får sin betydelse genom att skilja sig från andra tecken, och alla sociala fenomen, språkliga eller icke-språkliga, analyseras därför inom diskursteorin med samma begreppsapparat: diskurs, artikulation, nodalpunkt o.s.v.¹⁶

Det säger sig självt att om diskurser är så ouplösligt förenade med vår verklighetsuppfattning är de också ofrånkomligt förbundna med makt. Med stöd i Michel Foucaults tankar betraktar Laclau och Mouffe enligt Winther Jørgensen och Phillips makt som ”den kraft och de processer som skapar vår sociala omvärld och gör den meningsfull för oss [...] Det är makten som frambringar den kunskap vi har och våra identiteter och de relationer vi har till varandra som grupper eller individer”.¹⁷ Ett av Foucaults egna exempel från *Histoire de la sexualité* gäller skapandet av ”den homosexuelle” på 1870-talet:

The nineteenth-century homosexual became a personage, a past, a case history, and a childhood, in addition to being a type of life, a life form, and a morphology [...] [Homosexuality was seen] less as a habitual sin than as a singular nature. We must not forget that the psychological, psychiatric, medical category of homosexuality was constituted from the moment it was characterized [...] The machinery of power that focused on this whole alien strain did not aim to suppress it, but rather to give it an analytical, visible, and permanent reality: it was implanted in bodies, slipped beneath modes of conduct, made into a principle of classification and intelligibility.¹⁸

Makt är alltså enligt det här synsättet produktiv; en kraft som inte bara kontrollerar och förtrycker utan, som Winther Jørgensen och Phillips citerar Foucault, ”genomsyrar och skapar tingen”.¹⁹ Därför kan makt inte behandlas som något som vissa agenter äger och ”utövar i förhållande till passiva subjekt”,²⁰ Malin Wreder menar att man snarare bör förstå

det som att ”den kommer överallt ifrån”.²¹ Alla som genom sitt agerande upprätthåller en materiell eller språklig diskurs bidrar till att generera den, och allt som makten skapar är kontingent, det vill säga, det hade kunnat vara annorlunda. Det gör det emellertid inte mindre verkligt. Vi lever i en bestämd social ordning och präglas av det.²²

Laclau och Mouffe menar att vissa diskurser får ett sådant genomslag och en sådan beständighet att vi upphör att tänka på dem som kontingenta. Då uppstår det som inom diskursteorin kallas **objektivitet**: ”kunskap som vi tror är självklar och oproblematisk”.²³ För att objektivitet ska ersätta politisk konflikt, där flera olika tänkbara alternativ fortfarande konkurrerar med varandra, krävs enligt diskursteorin en **hegemonisk intervention** som undertrycker alternativa verklighetsuppfattningar så att ”en bestämd världsuppfattning framstår som den naturliga”.²⁴ Hegemonibegreppet hos Laclau och Mouffe är starkt inspirerat av Gramsci, som betraktade sin tids kapitalism som vidmakthållen å ena sidan genom våld och tvång, men å andra sidan genom hegemoni, det vill säga

[t]he ’spontaneous’ consent given by the great masses of the population to the general direction imposed on social life by the dominant fundamental group; this consent is ’historically’ caused by the prestige (and consequent confidence) which the dominant group enjoys because of its position and function in the world of production.²⁵

Hos Laclau och Mouffe är det emellertid inte föreställningen om klasskamp som är väsentlig, utan den allmänna idén om en maktform som bygger på betingat samförstånd snarare än yttre tvång.

På samma sätt fungerar en ”avideologiserad” version av marxisten Althusserns teori om subjekt och interpellation som grundbult i diskursteorins syn på identitet. I varje given diskurs finns ett visst antal **subjektspositioner**, det vill säga positioner som ett subjekt kan inta och som är förbundna med en viss roll eller funktion.²⁶ Althusser kallar den handling som skapar ett subjekt för **interpellation**:

...ideology ’acts’ or ’functions’ in such a way that it [...] ’transforms’ the individuals into subjects [...] by that very precise operation which I have called *interpellation* or hailing, and which can be imagined along the lines of the most commonplace everyday police (or other) hailing: ‘Hey, you there!’ / Assuming that the theoretical scene I have imagined takes place in the street, the hailed

individual will turn around. By this mere one-hundred-and-eighty-degree physical conversion, he becomes a subject.²⁷

Diskursteorin övertar idén att en person intar en subjektposition i en diskurs genom att bli interPELLERAD, alltså tilltalad i en viss egenskap, och genom att reagera i den egenskapen. Vissa subjektpositioner är stängda för vissa individer, och diskurser kan därför verka exkluderande.²⁸ Varje människa är dock som regel interPELLERAD i ett antal olika diskurser, och diskursteorin säger därför att subjektet är **fragmenterat**.²⁹ Om de olika diskurser som försöker interPELLERA subjektet inte kan samexistera uppstår en **antagonism**, vilken kan lösas genom en hegemonisk intervention.³⁰

Identitet är alltså en diskurs: en kontingent betydelsefixering uppbyggd runt olika subjektpositioner. De för individen mest centrala subjektpositionerna kallas för **mästersignifikanter** (att jämföra med nodalpunkter i övriga diskurser). Liksom i nodalpunkternas fall etableras mästersignifikanternas betydelse genom att de sätts i relation till andra tecken.³¹

Diskursteorin intresserar sig inte bara för individuell identitet, utan fokuserar också gruppbyggning som ett viktigt diskursivt fenomen. Vid gruppbyggning framställs vissa "identitetsmöjligheter" för de omfattade individerna som relevanta medan andra ignoreras; resultatet blir att alternativa tillhörigheter undertrycks. Genom att ignorera olikheter inom gruppen konstrueras en bild av enhetlighet och kohesion som gör det möjligt att ställa gruppens identitet mot andra grupper.³² Enligt Laclau är det "först i det ögonblick som någon talar om eller till en grupp eller på en grups vägnar som gruppen konstitueras".³³ Alltså är **representation** en nyckelfaktor för gruppbyggning.

2.2.2 Genealogisk analys

I artikeln "Unmarried Motherhood 1830-1990: A Genealogical Analysis" bygger Jean Carabine upp en analysmodell utifrån Foucaults tankar om makt, kunskap och diskurs. Hon uttrycker det som att genealogi är Foucaults metodik för att undersöka denna centrala triad, men att han knappast bistår sina efterföljare med någon steg-för-steg-beskrivning, utan snarare ett förhållningssätt – "a lense through which to undertake discourse analysis".³⁴ Själv tillhandahåller Carabine ett tämligen utarbetat forskningsupplägg. Därför är det främst hennes ansats som beskrivs i det följande.

Carabines definition av diskurs är som följer:

Discourses are historically variable ways of speaking, writing and talking about, as well as practices around, an issue. They have outcomes/identifiable effects which specify what is morally, socially and legally un/acceptable at any given moment in a culture.³⁵

Tonvikten ligger alltså på semiotisk diskurs, även om andra typer av icke-språkliga praktiker också nämns som diskursiva. Diskurs framhålls främst som konstituerande och sägs aldrig explicit vara konstituerad. Ändå närmar sig analysmodellen en sådan föreställning när Carabine betonar vikten av sammanhang:

It is also important to know the context of the issue, topic or document that you are researching. So my concern was to establish the background to the policy or issue, and to ask, 'What are the key influences'?'³⁶

Det är i synen på diskurs som produktiv som skärningspunkten med makt/kunskap ligger. Carabine förklarar:

Discourses can be powerful because they specify what is and what is not [...] Some discourses are more powerful than others and have more authority or validity [...] These knowledges or 'truths' [...] tell us what is 'normal' and 'natural' whilst establishing the boundaries of what is acceptable and appropriate [...] To understand discourse we have to see it as intermeshed with power/knowledge where knowledge both constitutes and is constituted through discourse as an effect of power. If our study of discourse is to be more than a study of language, it must look also at the social context and social relations within which power and knowledge occur and are distributed.³⁷

Det är här genealogin kommer in i bilden. Den kan förstås som ett historiskt perspektiv på de strukturer av makt/kunskap som präglats och präglats av en viss diskurs. Utgångspunkten kan vara en modern diskurs som sedan spåras bakåt i tiden, med uppmärksamheten riktad mot såväl "the procedures, practices, apparatuses and institutions involved in the production of discourses and knowledges" som "the ways that those discourses are practiced,

operationalized and supported institutionally, professionally, socially, legally and economically".³⁸ Målsättningen är att vinna insikt i hur de makt/kunskap-strukturer som idag samexisterar med diskursen är uppbyggda.³⁹

Foucaults maktbegrepp har redan figurerat hos Laclau och Mouffe, men som synes står det inte ensamt i en genealogisk analys, utan måste ständigt förstås i samband med kunskap. I förordet till Foucault-kapitlet i *The Norton Anthology of Theory and Criticism* förklaras det att

Power/knowledge is the term Foucault uses to indicate how the production of knowledge is wedded to productive power. Modern power requires increasingly narrow categories through which it analyses, differentiates, identifies, and administers individuals. The human sciences not only provide tools for this sorting process but also legitimate the actions that follow it. The psychological exam, for example, tells us what needs to be done: is this murderer a criminal who must be sent to prison, or an insane person who must be sent to a hospital?⁴⁰

Befolkningen observeras och manipuleras enligt detta synsätt av en kunskapselit som också är en maktelit. Samtidigt kan ingen stå utanför de makt/kunskapsstrukturer som skapas, den sanning och de normer som etableras.⁴¹ Just "norm" och "normalisering" är centrala begrepp inom genealogin, som undersöker hur normaliseringen utgår ifrån en måttstock, realiserad som en dominant diskurs, vilken blir bedömningsgrund för huruvida enskilda individer konformerar eller avviker.⁴² För individen blir normen ett mål att aktivt arbeta mot – och här är vi tillbaka vid den produktiva makten, makten som inte bara innehas av ett skikt och utövas gentemot ett annat, utan som uppstår genom hegemoni, genom ett slags uttalad överenskommelse om den naturliga ordningen.

Carabine är noga med att understryka att varken normalisering eller diskurs är allsmåttiga fenomen. Existerande normer och diskurser utmanas och förändras. Ofta är de avhängiga av andra, mer övergripande diskurser,⁴³ som till exempel kan röra familj, moral, genus, etnicitet, sexualitet, handikapp, klass o.s.v.⁴⁴ En sådan anknytning kan både stärka och underminera en mindre universell diskurs, beroende på samhällsklimat och historiska faktorer.

2.3 Tidigare forskning

Om diskursanalys finns det stora mängder litteratur. Handböcker och artiklar ser olika ut beroende på vilket fält de bottnar i. Fokuset kan vara helt språkvetenskapligt, men ofta kombineras språk- och samhällsvetenskap genom analys av exempelvis officiella dokument eller mediala framställningar. I detta sammanhang finns inte utrymme för en god överblick av hela fältet. Själv har jag funnit antologier som ger exempel på olika tillämpningar hjälpsamma, exempelvis *Diskursanalys i praktiken* (red. Börjesson och Palmblad) och *Discourse as data: A guide for analysis* (red. Wetherell, Taylor och Yates). Bakom några av de mest tongivande insatserna på området står Michel Foucault, Ernesto Laclau, Chantal Mouffe och Norman Fairclough, och Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips ger en god överblick av deras teser i *Diskursanalys som teori och metod*.

Också när det gäller litteratur om Astrid Lindgren och Vilhelm Moberg är utbudet stort. Bland dem som skrivit om Lindgrens liv och författarskap är Vivi Edström, Margareta Strömstedt och Ulla Lundqvist tre tunga namn, men många andra hade med fördel kunnat nämnas. På ämnet Moberg är Jens Liljestrand och Anna-Karin Carlstoft Bramell de mest aktuella experterna, men äldre monografier och antologier har också stort värde. *Kombinationen* av diskursanalys och Astrid Lindgren respektive Vilhelm Moberg ger dock noll träffar på LIBRIS. Något försök att specifikt fokusera på hur Lindgren och Moberg diskursivt konstrueras som nationella representanter i svensk media har jag inte kunnat finna.

3. Betydelsefixering och sammanhang: En diskursteoretisk ansats

3.1 Diskursordningen om Astrid Lindgren + svenskhet i svensk press 1992-2012

3.1.1 Diskurs eller diskursordning?

Efter åtskilliga genomgångar av den del av materialet som relaterar till Astrid Lindgren framträder ett slags diagrammatiskt mönster, organiserat runt ett antal nodalpunkter. Jag har valt att kalla dem:

- Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén
- Astrid Lindgren och den politiska nationella idén
- Astrid Lindgren som begrepp
- Astrid Lindgren som nationellt varumärke

Det framstår som tydligt att det vi funnit inte kan ses som *en* sammanhållen betydelsefixering, *en* diskurs, utan snarare bör behandlas som ”en grupp diskurser som opererar på samma sociala område – både i konflikt och i samklang med varandra”: det vill säga en diskursordning.⁴⁵ Ur detta nya perspektiv framstår de ovan listade ”nodalpunkterna” snarare som benämningar på de diskurser eller grupper av diskurser som – i detta material – ryms i diskursordningen **Astrid Lindgren + svenskhet**. Nedan kommer därför varje diskurs att utforskas för sig. En sammanställning av Lindgrens subjektpositioner i diskursordningen som helhet finns i tabellen i appendix 2.^{III}

---

^{III} Så länge vi rör oss inom diskursteorins ramar måste vi se Astrid Lindgren och Vilhelm Moberg som subjekt determinerade av de diskurser som de interpelleras i. Vi bör emellertid också vara medvetna om att subjektets respons till en interpellation och axlande av en viss subjektposition är väsentliga delar av interpellationsprocessen. Det material vi här arbetar med åberopar individer som gått bort, Lindgren år 2002, Moberg år 1973. Subjekten kommer med andra ord inte att vare sig förfäktat eller acceptera de roller de erbjuds. Trots att interpellationsprocessen därför måste betraktas som ”halv” är det intressant att beakta vilka positioner som öppnas för respektive författare i det aktuella materialet.

3.1.2 Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén

Den kulturella nationella idén betonar gemenskap kring ett nationellt arv: historia, kultur och språk. ”Medlemskap” i en nation kräver alltså enligt detta synsätt att man genom härstamning snarare än individuellt val är förvaltare av det nationella arvet. Lika lite som ett sådant arv kan väljas kan det väljas bort, och tillhörigheten betraktas därför som objektiv.⁴⁶

I diskursordningen **Astrid Lindgren + svenskhet** finner vi två stridande diskurser som båda har dessa tankegångar som utgångspunkt: *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i negativ bemärkelse* och *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i positiv bemärkelse*. Båda dessa diskurser kämpar om att få bygga vidare på teckenmodulen ”Astrid Lindgren” ↔ ”essentiell svenskhet” (som därigenom blir en flytande signifikant). Vi ska börja med att granska hur de artikulationer som reproducerar diskursen *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i negativ bemärkelse* etablerar en viss betydelse genom att knyta modulen till andra tecken i en ekvivalenskedja. Angöringspunkten är oftast tecknet ”Sverigedemokraterna”, som inom ramarna för denna diskurs knyts till en svans av laddade tecken: ”rasism”, ”orientalism”, ”ignorans”, ”intolerans” – till och med ”Vit makt-ideologi” och ”kriminalitet”. I en äldre artikel, [A.L. 24] (Tidningarnas Telegrambyrå 1993-06-04),^{IV} görs istället följande koppling: ”Astrid Lindgren” ↔ ”essentiell svenskhet” ↔ ”nationella landskap” ↔ ”Blut und Boden”.⁴⁷

Särskilt under treårsperioden 2009 – 2010 – 2011, alltså åren runt valet 2010 då SD valdes in i riksdagen, kopplas modulen ”Astrid Lindgren” ↔ ”essentiell svenskhet” på ett negativt sätt ihop med Sverigedemokraterna. Artikel [A.L. 1] är en recension av pjäsen *Svensksåld*, publicerad i *Svenska Dagbladet* 2011-11-14 och här nämns Lindgren i följande sammanhang:

Adolf Hitler är som alltid huvudfienden, men även ikoner som Gunnar och Alva Myrdal förknippas med de rasbiologiska tankar som i decennier genomsyrade svensk och europeisk politik. / Inte ens Astrid Lindgren går fri; hennes Bullerbyböcker utnyttjas av Sverigedemokraterna.⁴⁸

---

^{IV} För enkelhetens skull kommer korpustexterna konsekvent att refereras till som artikel [A.L. XX] respektive [V.M. XX]. En tabell där man enkelt kan se respektive artikels titel och publiceringsdata är bifogad som Appendix 1. Här kan man också se om artikeln publicerats i andra tidningar i den mån det syns på träfflistan från Retriever Research.

Genom denna konstruktion förmedlar skribenten att Astrid Lindgren, med eller utan egen förskyllan, blir ett redskap för ”fienden”. Hon är inte ensam om att göra den framställningen. I artikel [A.L. 6] (ledare, *Östgöta Correspondenten* 2009-11-05) skriver författaren att SD under sina landsdagar i Ljungbyhed försökte ”allehanda andra sätt att ta monopol på svenska ikoner, värderingar och företeelser. / Först ut var författarinnan Astrid Lindgren”,⁴⁹ och i artikel [A.L. 7] (ledare, *Helsingborgs Dagblad* 2009-10-04) kan vi läsa att SD:s Sverigebild, som författaren implicit framställer som farlig och missvisande, får vind i seglen eftersom partiet kan

anspela på en luddig blågul kärna inom oss alla. (Åtminstone oss som är tillräckligt bleka i skinnet). De talar om Astrid Lindgren, om midsommarsill och om röda stugor med vita knutar. Något de flesta av oss har en positiv relation till. Det är svenskt.⁵⁰

Diskursen *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i negativ bemärkelse* målar med utsagor som denna upp en bild som egentligen kan anses rimma illa med en icke-essentialistisk ståndpunkt: det finns ”en luddig blågul kärna inom oss alla”, som kan utnyttjas hänsynslöst i politiska syften. Svenskar har enligt framställningen internaliserat ikonon/värderingen/företeelsen Astrid Lindgren, och det blir en källa till utsatthet: som om befolkningen svalt järnfilsspån och SD satt igång en jättelik elektromagnet.

I artikel [A.L. 2] från 2011 (TT-artikel, se Appendix 1 för publiceringsdata) uttalar sig etnologerna Jonas Frykman och Karin Högström om en eskalation av ”intresset för vad som är svenskt” sedan terrorattackerna i New York tio år tidigare.⁵¹ I artikeln kan man läsa att Frykman

ser intresset för kulturarvet som ett i första hand ideologiskt uttryck och påminner om hur ledande Sverigedemokrater dök upp till riksdagens öppnande iförda folkdräkter.⁵²

Lite längre ner på sidan återges hur experterna svarar när de ombeds att diskutera terrordådets påverkan på svensk kultur. Frykmans replik blir:

Tidigare såg sig svensken som något slags världsligare för hur ett rationellt folk ska leva. 9/11 har i någon mån fått oss att bli mer kulturellt medvetna. Vi fick en bättre uppfattning om vad som är kännetecknande för det här landets sätt att leva. Det är väl i spåren av det man har återuppväckt folkdräkter och gjort Astrid Lindgren och landsbygden till svenskhetsikoner.⁵³

Artikeltexten försätter med att uttrycka en oro för vad detta kan innebära:

Terrorattackerna 11 september 2001 har kanske inte förändrat den svenska kulturen i sig. Men de ständigt rullande bilderna öppnade dörren för en beskrivning av världen i termer av kulturella motsatspar. Med Karin Högströms ord står 'svenskheten i ena ringhörnan och islam i den andra'.⁵⁴

Här ser vi ett intressant exempel på hur ekvivalenskedjor kan etablera betydelser inom en enskild artikulation. I det första citatet ekvivaleras "ledande Sverigedemokrater" med "folkdräkter". I nästa utdrag, som följer bara några meningar senare i artikeln, nämns istället folkdräkterna i sammanhang med "Astrid Lindgren och landsbygden". En brygga slås mellan Astrid Lindgren som svenskhetsikon och kulturarv som ideologiskt uttryck. I det sista utdraget, som följer i direkt anslutning till det föregående, varnas för "en beskrivning av världen i termer av kulturella motsatspar": en polarisering mellan å ena sidan en främmande kultur som får karaktäriseras av "de ständigt rullande bilderna" från terrorattacken och å andra sidan "svenskheten" – i sammanhanget beskriven som ett ideologiserat kulturarv representerat av folkdräkter, landsbygd och Astrid Lindgren. Akademikerna utpekar inte någon "fiende", men de utfärdar en klar varning för en så orientalistisk världssyn: "Det här är luddigt och farligt", säger Högström.⁵⁵

Det är egentligen bara en enda av artiklarna i Lindgren-materialet som anför diskursen *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i positiv bemärkelse*. I artikel [A.L. 12] (ledare, *Svenska Dagbladet* 2005-08-31) menar skribenten att UD lanserar en politisk snarare än kulturell Sverigebild, centrerad runt "välfärd, jämställdhet och mångkultur" – och att denna "statliga kampanj" inte vill eller vågar kännas vid den

Astrid Lindgren-atmosfär som vi svenskar smygälskar under vår moderna it- och designyta. / I folkhemmet finns starka, förtryckta Sverigekänslor: romantisk patriotism, innerlig naturdyrkan och stor kärlek till hem och familj”.⁵⁶

I denna artikel blir modulen ”Astrid Lindgren” ↔ ”essentiell svenskhet” kopplad till positiva tecken som ”naturdyrkan” och ”kärlek till hem och familj”; ett naturligt, sunt och varmt inre ställs mot ett artificiellt yttre.

3.1.3 Astrid Lindgren och den politiska nationella idén

Den politiska nationella idén betonar nationell tillhörighet som något subjektivt: någonting en individ väljer. Det land man är medborgare i är också det land man tillhör.⁵⁷ När företrädare för den politiska nationella idén ska definiera vad Sverige och svenskhet står för skissar de därför som regel upp just den typ av Sverigebild som skribenten i artikel [A.L. 12] problematiserar, men detta förhindrar inte att de ibland – liksom hon – väljer Astrid Lindgren som galjonsfigur.

Faktum är att man får intrycket att somliga understödjare av den politiska nationella idén för ett slags ”Ta Astrid tillbaka!” kampanj. Se på följande citat ur artikel [A.L. 6]:

Partisekreteraren Björn Söder ville i sitt tal hävda att SD:s värderingar om kamp, kärnfamilj med man och kvinna och förtryck ligger nära Astrid Lindgrens. Jag tror att Astrid skulle vrida sig av vrede i graven om hon fått höra denna galenskap. Astrids kamp för utsatta flyktingbarn är vida känd. Hennes tydliga ställningstaganden mot rasism minns vi alla. Och vi som läst hennes underbara barnböcker ser med värme hur hon skildrat barn som växt upp snarare i stjärnfamiljer än kärnfamiljer.⁵⁸

Detta ”försvarstal” följer på ett försök att ringa in vad svenskhet innebär som tydligt följer den politiska nationella idéns riktlinjer:

Visst skämtas det internationellt ibland om blonda vikingar, men snarare är det honnörsord som jämställdhet, tolerans, öppenhet, global solidaritet och lika rättigheter för homosexuella som är bilden av varumärket Sverige.⁵⁹

Det går knappast att ta miste på förbindelsen mellan denna Sverigebild och den bild som tecknas av Astrid Lindgren. På detta vis blir tecknet ”Astrid Lindgren” en flytande signifikant i en vidare svenskhetsdiskursordning, än ekvivalerat med ”en luddig blågul kärna inom oss alla”,⁶⁰ än med politisk medvetenhet och aktiva, subjektiva ställningstaganden. Denna dubbelhet gör att diskursen om Astrid Lindgren och den politiska nationella idén splittras på precis samma sätt som diskursen om Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén: vi kan urskilja betydelsebildningen *Astrid Lindgren som emblem för den politiska nationella idén* såväl som betydelsebildningen *Astrid Lindgren som motpol till den politiska nationella idén*.

Betydelsekonstruktionerna i de artikuleringar som sätter Lindgren i relation till den politiska nationella idén kan delas in i följande grova kategorier:

- I. Konstruktioner där Lindgren blir emblem för vidsynlighet och internationell solidaritet
- II. Konstruktioner där Lindgren framställs som en öppen samlingspunkt, ett gemensamt kulturkapital som man inte måste vara etniskt svensk för att ha tillträde till
- III. Konstruktioner där bruket av Lindgren som svenskhetsikon kritiseras med politisk-nationella argument
- IV. Konstruktioner i en *i övrigt* politisk-nationell diskurs där Lindgren framställs som oproblematiskt svensk

Till kategori I. hör formuleringarna i den redan citerade artikel [A.L. 6]. Enligt artikelförfattaren bör svenska värderingar definieras som värderingar som en majoritet av Sveriges medborgare ställer sig bakom:

För att använda deras egen vokabulär känns SD:s värderingar mer osvenska än svenska. De flesta svenskar tycker att homosexuella ska få gifta sig. SD är starka motståndare till detta [...] SD är i grunden skeptiska till ett samhälle där

människor från olika kulturer lever tillsammans. De flesta svenskar lever, gifter oss och arbetar redan i ett sådant samhälle och trivs med detta.⁶¹

Den bild som målas upp av majoritetssvenskens värderingar stämmer väl överens med det svenska ”varumärke” och den Lindgren-identitet som artikeln vill etablera. Svaret på frågan om vad som är svenskhet blir en ekvivalenskedja: svenskhet ↔ värderingar som anammas av en majoritet av medborgarna ↔ ”jämslällhet, tolerans, öppenhet, global solidaritet och lika rättigheter för homosexuella” ↔ Astrid Lindgrens värderingar, så som de manifesterades i ord och handling.⁶²

Ett annat exempel som hör till kategori I. återfinns i artikel [A.L. 23] (*Expressen* 1993-09-08). Texten är en avbön, ett slags förklarande ursäkt föranledd av ett upprop riktat mot tidningen *Expressen* efter publiceringen av en löpsedel som, enligt de protesterande, gick ut med problematisk statistik över ”det som kallas flyktingproblemet”.⁶³ Så här låter inledningen:

Bra känns det inte. Det är till och med *Expressens* naturliga bundsförvanter som vänder sin goda vrede mot *Expressen*. Det är Astrid Lindgren av alla våra bästa vänner som skriver på ett upprop mot tidningen själv [...] Vad de protesterande säger är att man inte får gagna de främlingsfientliga och populisterna som spelar politisk poker med folkförvirringens enkätstaplar och tårtbitar.⁶⁴

Skribentens avsikt är givetvis att (åter?) etablera ekvivaleringen mellan *Expressen* och den grupp som tecknet ”Astrid Lindgren” får företräda. Han gör det genom differentiering, det vill säga genom att peka på ett motsatt läger som – enligt utsagan – varken medarbetarna på *Expressen* eller de protesterande tillhör:

Om de har rätt, vilket jag tror de kan ha, och inte bara poserar, vilket jag tror en del gör, är det en olycka som ingen jag personligen känner på *Expressens* redaktion velat orsaka. Jag känner ingen främlingsfiende på *Expressens* redaktion.⁶⁵

Längre fram i artikeln förstärks denna bild av två läger ytterligare genom en uppräkninɡ av binära par:

Vi är duktiga som fan, vi svenskar, och tar oss nog fram även i den värld som kräver konkurrens på kniven. / Men för det krävs att vi finner oss en svenskhet som står upp och inte hukar, som öppnar och inte stänger. Det är en svenskhet som slår utan att slå ner.⁶⁶

Genom denna uppdelning i två motsatta fraktioner, den främlingsfientliga hukande och den öppna rakryggade, och genom etablering av vilken av gruppidentiteterna som Expressen och ”bundsförvanten” Astrid Lindgren tillhör, bildas ännu ett betydelsenät som knyter in Lindgren som representant för en inkluderande, politisk nationssyn.

Till kategori II. hör framställningen i artikel [A.L. 11] (reportage, *Östgöta Correspondenten* 2006-12-02), vilken redogör för en debatt på ämnet ”svenskhet och mångfald” som ingick i programmet för en ”mångfaldssatsning” på Mjölby bibliotek hösten 2006. I debattpanelen satt enligt skribenten ”fullmäktigeledamöter Samira Alkhori (s) och Lennart Decker (SPI), kommunalråd Jörgen Oskarsson (s) och kommunens flyktingsamordnare Sly Agouda”.⁶⁷ Reportaget återberättar att debatten tog upp ämnen som ”[f]rämlingsfientlighet, mänskliga rättigheter, fördomar och huruvida det är okej att använda ordet invandrare. / Paneldeltagarna fick även avslöja något som de tycker är typiskt svenskt. Sill och nubbe på midsommar, tyckte Lennart Decker. Köttbullar, menade Samira Alkhori. Jörgen Oskarsson svarade Astrid Lindgren. Sly Agouda hade dock svårt att välja mellan samma Lindgren, Vilhelm Moberg och favoriträtten rabarberpaj”.⁶⁸

Det sätt att tala om svenska författare som skribenten här väljer att återge speglar implicit förhållningssättet att svensk kultur består av sedvänjor och kulturartefakter som vem som helst som så vill kan ta del av och uppskatta. Flyktingsamordnaren Sly Agouda har ett namn som får oss att förmoda att han själv är utlandsfödd eller åtminstone född av föräldrar som är invandrare, men hans favoriträtt är rabarberpaj: en företeelse som framställs som både svenskhetsikon och personlig preferens. Diskursivt kopplas detta tecken, som alltså har ett tydligt anslag av den politiska nationella idén, ihop med tecknen ”Vilhelm Moberg” och ”Astrid Lindgren”, som därigenom etableras som svenskhetsikoner som individer kan känna affinitet med eller uppskattning för oberoende av etnicitet.

En intressant smältdegel där kategori I. och II. möter den kulturella nationella idén finner vi i artiklarna [A.L. 17] (*Borås Tidning* 2002-01-29) och [A.L. 16] (*Södermanlands Nyheter* 2002-01-29), som båda är nekrologer över Astrid Lindgren och helt

eller delvis TT-texter. Här ser vi hur element från den kulturella nationella idén tvinnas ihop med element från den politiska nationella idén i en hyllning till den avlidna. TT-texten i artikel [A.L. 16] rymmer en kommentar av Horace Engdahl, som i samma uttalande menar att ”Astrid Lindgren tillsammans med Evert Taube kommit att bli organiskt detsamma som svenskhet” (kulturell nationell idé) och att ” [o]m alla världens barn hade en republik någonstans så vore Astrid Lindgren deras kultfigur” (politisk nationell idé).⁶⁹ Texten i artikel [A.L. 17] ger prov på samma typ av legering: formuleringen ”[f]å torde som Astrid Lindgren stå för svenskhet. Hela grunden för hennes författarskap fanns i hennes egen lyckliga barndom i Småland”, som löper vidare i en beskrivning av de ”strävsamma och ömsinta” föräldrarna – en typiskt kulturell-nationell konstruktion, som bygger på ursprung och arv – avlöses av konstaterandet att ”[v]ad världens barn vet om ostkakekalas, marknader, skärgårdssomrar och om livet på luffen har de fått lära av Astrid Lindgren”⁷⁰ – en konstruktion som platsar i kategori II. Också kategori I. representeras, bland annat genom följande citat från dåvarande kulturministern Marita Ulvskog i artikel [A.L. 16]:

Jag tror att Astrid Lindgren kommer att bli liktydig med det som vi uppfattar som svensk identitet. Så anspråkslös, så stridbar, så inriktad på att barnen är viktigast i världen.⁷¹

Här finner vi alltså en väv av nationella diskurser. Vi möter konstruktioner där fortsättningen på modulen ”Astrid Lindgren” ↔ ”svenskhet” är biografisk, men också sådana där Lindgrens svenskhet manifesteras på ett värderings- och karaktärsmissigt plan. Denna sistnämnda konstruktionstyp blir ett slags språngbräda för glidningar mellan den nationella och det trans-nationella eller universella: Lindgren har enligt skribenten bakom artikel [A.L. 16] ”[a]ll folkens läsning och kärlek”, och att Emil är ”lite gammeldags sosse och ganska mycket rättvis kommunfullmäktigeordförande” när han ger bort Katthults julmat till fattighjonen skymmer inte ”den universella rättvisan” i handlingen: det handlar inte om ”nostalgi och tillbakablick” utan något mycket mer gränsöverskridande.⁷² Vi kan identifiera ett perspektivskifte mellan nekrologerna och det övriga Lindgren-materialet, där Lindgren ofta figurerar i en text som primärt handlar om det nationella. Nekrologerna är däremot helt fokuserade på författarskapet. Det nationella vävs in som en bärande men övervägande oproblematiserad komponent i författaridentiteten.

För att exemplifiera kategori III. återvänder vi till artikel [A.L. 7], där vi kunde läsa att sverigedemokraterna kan ”anspela på en luddig, blågul kärna inom oss alla” genom att tala om ”Astrid Lindgren, om midsommarsill och om röda stugor med vita knutar”.⁷³ I nästa vändning ifrågasätter skribenten emellertid om denna luddiga kärna som tecknet ”Astrid Lindgren” tillhör verkligen är centrum i den *äka* svenskheten:

det som är Sverige förändras och har alltid förändrats. Kanske är det i själva verket det som är den enda verkliga kärnan i samlingsbegreppet Sverige. Som är det verkligt svenska. Vi tar lätt till oss nya intryck. Vi omfamnar. Inkluderar istället för att exkludera [...] om vi lyckas fånga in vad som är bra med just förändring, eller kanske framförallt, varför det är omöjligt att bortse ifrån, är det inte omöjligt att vi lyckas omdefiniera vad svenskhet är [...] I den värld vi lever i idag är det nästintill omöjligt, och framförallt inte önskvärt, att dra sig undan till en vrå med minnesskrinet och putsa sina relikers tills de bara är skinande yta.⁷⁴

Här uppstår en polarisering som, till skillnad från den vi såg i artikel [A.L. 23], ställer tecknet ”Astrid Lindgren” i samband med ”det andra”, det icke-önskvärda. Lindgren ekvivaleras här med tecknen ”relik”, ”bakåtsträvande”, ”exkludera”, och blir en antites till den förespråkade politiska nationella idén. För ”vad menar vi egentligen när vi skriver helsvensk och jämför det med Emil i Lönneberga?” undrar skribenten; ”Inkluderar detta vad vi möter i vår vardag, det som är Sverige?” Svaret som tillhandahålls är nej.

Till sist ska vi se lite närmare på kategori IV., de artikulationer som i stort sett bygger på den politiska nationella idén, men som använder tecknet ”Astrid Lindgren” utan att problematisera dess diskursiva tillhörighet. I dessa sammanhang används tecknet ofta som ett slags ”one liner”, en uttömmande och självbärande referens. Exempel på detta förfarande kan bland annat hämtas från artikel [A.L. 15] (*Södermanlands Nyheter* 2003-10-27), som är en recension av Göran Häggs bok *Svenskhetens historia*. Recensenten markerar sin politiska förståelse av svensk identitet genom att skriva att ”[j]ag saknar betoningen på socialdemokratin, miljonprogrammen, skolans roll (det ska böjas i tid), och studieförbunden. Jag saknar kvinnorna, jag saknar invandrarna. Och jag saknar idrotten, för är det något som kan forma en identitet och få mig att reflektera över att jag är svensk så är det ett VM-silver i fotboll”.⁷⁵ Men när det är dags för slutkläm menar han att ”[s]venskheten’ förblir en skugga

[i Häggs bok], något som försvinner så fort man försöker kasta ljus över den. Gåtan förblir olöst. / Kanske är svaret som vanligt Astrid Lindgren”.⁷⁶

En liknande formulering återfinns i artikel [A.L. 5] (reportage, *Aftonbladet* 2010-09-12). Här gör journalisten ett uppenbart, om än aldrig uttryckligen formulerat, ställningstagande mot Sverigedemokraterna, som enligt texten ”går till val på att sälla vi från dom” och ”kan kopplas till Vit makt-rörelsen”.⁷⁷ Han målar upp en bild av SD:s företrädare genom citat av starkt orientalistiska och homofoba uttalanden, samt genom följande passage:

Zlatan Ibrahimovic höjer armarna och sträcker sina pekfingrar upp i luften. Sverige har just slagit San Marino med 6-0 i kvalet till fotbolls-EM 2012 och leder nu gruppen före Holland. / För de allra flesta är Zlatan Ibrahimovic en svensk hjälte. En nationalsymbol. / På samma sätt som Astrid Lindgren. / Men sverigedemokraten Mattias Karlsson, 33, håller inte med.⁷⁸

I båda dessa artikulationer får tecknet ”Astrid Lindgren” en stark betoning, en egen rad att stå på, ett slags finit eftertryck. Läsaren förväntas utan vidare hjälp eller förklaringar kunna etablera tecknets relation till den flytande signifikanten ”svenskhets”; det föregås inte av något preludium i stil med det som hjälper oss att placera in Zlatan Ibrahimovic. I citatet från artikel [A.L. 15] är tonen smått raljerande, vilket gör att formuleringen kan tolkas som en kommentar på just det fenomen som vi här fokuserar: bruket av Lindgrens habitus som ett slags samlande begrepp, ett samhälls- och kulturdestillat. Vi ska utforska detta vidare nedan.

3.1.4 Astrid Lindgren som begrepp

Det bruk av tecknet ”Astrid Lindgren” som just ringats in är iögonenfallande vanligt. Ofta är en sådan inpassning den enda referens till Lindgren som förekommer i en artikel. Skribenten för inte någon argumentation kring vårt förhållande till Lindgrens person eller produktion, inte heller kring ikonens egna värderingar och aktioner. Den tematiska miljön är emellertid i de fall som den här uppsatsen uppmärksammar alltid den nationella. Givet detta större sammanhang kan vi identifiera flera subdiskurser till diskursen *Astrid Lindgren som begrepp*.

En sådan subdiskurs är den som knyter ihop tecknet ”Astrid Lindgren” med tecknet ”svensk idyll”. Den exemplifieras väl av inledningen till artikel [A.L. 9] (nyhetsartikel, *Aftonbladet* 2007-06-25), som behandlar tyskarnas intresse för svensk kultur –

eller i alla fall tyskarnas intresse för det som tyska TV-bolag lanserar som svensk kultur genom de så kallade Inga Lindström-filmerna. Textens första meningar låter så här:

Kanske är det Astrid-Lindgren-känslan som tyskarna sukter efter. Eller drömmen om ett land som är nästan som deras, men ändå så exotiskt. Eskapism eller ej, Inga Lindström-konceptet är en dundersuccé i Tyskland.⁷⁹

Artikeltexten löper vidare med tal om älgar, bärplockning och pittoreska miljöer, men några fler direkta referenser till Astrid Lindgren, eller någon utveckling av vad som utgör en ”Astrid Lindgren-känsla”, förekommer inte. Det förväntas läsaren förstå själv.

Det händer att referenser istället pekar mot någon eller några av de idylliska miljöer som skapats inom ramarna för Lindgrens författarskap, som till exempel när skribenten i artikel [A.L. 8] (krönika, *Helsingborgs Dagblad* 2007-11-23) beskriver de hyllningsprogram som sändes ”dygnet runt” i tysk TV vid Astrid Lindgrens död:

”Program där producenterna valt ut de blondaste tyska barnen och skeppat dem upp till en Bullerby eller Saltkråka där de sjunger Lindgrenvisor på tyska i originalmiljö”.⁸⁰

”En Bullerby” eller ”Saltkråka” framställs genom denna formulering som något generiskt idylliskt, en viss typ av miljö som förväntas stå levande för läsarens inre blick. Denna typ av Lindgrenreferenser, som alltså pekar på element ur produktionen snarare än författaren själv, bildar ibland ett slags varp i textväven, en ständig återförankring i ”Astrid Lindgren-känslan”. Se till exempel på förfarandet i artikel [A.L. 12]:

Den tyska kameran fångade en *Astrid Lindgren-atmosfär* som vi svenskar smygälskar under vår moderna it- och designyta. / I folkhemmet finns starka, förtryckta Sverige-känslor: romantisk patriotism, innerlig naturdyrkan och stor kärlek till hem och familj. Under sommarmånaderna blommar de upp. Detta i utlandet välkända *Bullerbysverige* ville de tyska filmarna skildra. Klart det retar en del. Många retade sig på att den vackra svenska blondinen har huvudrollen. Den sköna svenskan Paula (som bor i mitt hus) är en stark och självständig företagare, en femininiserad *Pippi Långstrump*-typ [mina kursiveringar].⁸¹

I dessa exempel knyts alltså tecknet ”Astrid Lindgren” till tecknet ”svensk idyll” utan problematisering. Övriga konnotationer, det vill säga av läsaren inknutna tecken, förmodas vara positiva. En viss förskjutning därvidlag äger rum i nästa subdiskurs som vi ska uppmärksamma, även om bruket av tecknet ur textsynpunkt är mycket snarlikt. Också här handlar det om enstaka referenser med förväntat tydligt genomslag, men tecknet ”Astrid Lindgren” knyts snarast till ”illusion” eller ”det förgångna”. Se på följande citat från artikel [A.L. 10] (krönika, *Sydsvenskan* 2007-06-05), där skribenten beskriver sina våndor inför uppgiften att ”hålla nationaldagstal i min hemstad Jönköping”:

Jag överväger därefter att skriva ett tal mot nationaldagen som institution. Hur skulle Jönköpingsborna reagera om jag skriker ut att jag är federalist in i hjärtat och inget hellre vill än att landsgränserna ska upplösas? Att vi lurar oss själva genom att ständigt idealisera ett Astrid Lindgren-samhälle som aldrig existerat. Att idén om svenskhet alltid innebär att någon exkluderas.⁸²

Det är oklart vad det ”Astrid Lindgren-samhälle” som enligt textförfattaren aldrig existerat inbegriper. Läsaren måste själv avgöra om hon alluderar på en nationalidentitet som inte exkluderar eller ett fantasirike bestående av ”Bullerbyar” och ”Saltkråkor”, diktade miljöer där omvärldens icke-existens gör den till ett icke-problem. I artikel [L.A. 20] (ledare, *Expressen* 1998-01-17) framställs Astrid Lindgren-samhället i en lika förmodat självbärande referens som utdaterat snarare än orealistiskt:

Vad som är svenskt råder det alltid osäkerhet om, bland annat för att det skiftar från en tid till en annan. Bondesverige och minnet av det gamla bondesamhället – Astrid Lindgren – var länge något som uppfattades som svenskt. Det har nästan klingat bort nu.⁸³

3.1.5 Astrid Lindgren som nationellt varumärke

I artikel [A.L. 14] (reportage, *Dagens Industri* 2004-05-25) kan vi läsa att ”Svenska ambassaden i Tokyo förvandlades för en eftermiddag till lekstuga för att ge svenska leksaksföretag möjlighet att visa upp sig i samband med ett seminarium om svensk

barnsyn”.⁸⁴ Där fanns ishockeyspel, snowracers, träleksaker, gungor och gunghästar – och där fanns också

ett hundratal svenska barnböcker i översättning. Böckerna, av Astrid Lindgren med flera, intresserade särskilt barnens föräldrar. Filmer som ’Alla vi barn i Bullerbyn’ och ’Rasmus på luffen’ visades [...] ’Barnens dag var ett naturligt sätt för de deltagande företagen att dra nytta av den fördelaktiga bild av Sverige som råder i Japan’, säger Sonny Söderberg. ’Brios svenskhet är ett av våra säljargument i Japan’, säger Hans Bergman’.⁸⁵

Vi har redan stött på andra exempel där tecknet ”Astrid Lindgren” kopplas till tecknet ”nationellt varumärke”, eller, som skribenten i artikel [A.L. 12] uttrycker det, ”Nation Branding”. Hon menar att

[b]ilden av Sverige i utlandet blir allt viktigare i en global värld. Nationens varumärke kan ibland påverka företagens varumärke – se på Ikea. ’Nation Branding’ har blivit vår tids nationalism.⁸⁶

Detta stycke följer strax efter den beskrivning av hur ett tyskt filmteam fångade upp ”en Astrid Lindgren-atmosfär som vi svenskar smygälskar” som finns citerad i avsnitt 3.1.4. Bryggan mellan de två passagerna är en argumentation för att låta detta attraktiva ”Bullerbysverige” vara en del av UD:s säljstrategi, trots utmaningen det innebär mot ”statsfeminismens könlösa Sverige”:

Vår Jantekultur gör att vi förminskar det Sverige som finns nära och inom oss. Vi har anpassat oss till den politiska Sverige bilden. Vi är ju världens bästa välfärdsland. / Den (s)venska modellen är bäst. / Men vi bör kanske vara lite ödmjuka inför viktiga handelspartners syn på oss.⁸⁷

Skribenten gör här ett dubbelt påpekande: för det första ett påstående av politisk art, nämligen att den politik som det ”officiella Sverige” för närvarande för förminskar och förtrycker svensk kultur (i den aktuella artikulationen representerad av tecknen ”snickargjädjeverandor”, ”skärgårdsidyll”, ”Astrid Lindgren”, ”Bullerbysverige”, ”Pippi Långstrup-typ”, ”svenska

kvinnors naturliga skönhet och sensualism”, ”frigjordhet”, ”rikedom”, ”dysterhet”, ”blondhet”, ”blåögdhet”, ”folkdräkt” och ”smörgåsbord”); för det andra, att detta är negativt inte bara ur kulturell utan även kommersiell synvinkel.

Det kommer naturligtvis inte som en överraskning att företrädarna för diskursen *Astrid Lindgren och den kulturella nationella idén i negativ bemärkelse*, som varnar för politiskt bruk av just den svenskhetsdiskurs som lyfts fram ovan, ser problem också med ett rent kommersiellt utnyttjande av ”Bullerbysverige”. I artikel [A.L. 7] problematiserar artikelförfattaren programutbudet på Canal + helsvenska kanal, och menar att en tablå som inte signalerar mångkultur och blandkultur inte ger en hel eller korrekt Sverigebild, utan endast visar

*en del av svenskheten [...] Den centrala frågan här handlar inte om vad som sker när kapitalistiska företag lockar med de sötaste russinen i kakan. Det handlar om vilken bild av Sverige man vill, och rent konkret, förmedlar.*⁸⁸

Synen på Astrid Lindgren som något som säljer, som ett av ”de sötaste russinen i kakan”, är trots meningsskiljaktigheterna om huruvida detta bör ses som positivt eller problematiskt gemensam för de båda skribenterna, som från var sitt håll underbygger betydelseetableringen *Astrid Lindgren som varumärke*. Gemensamt är också greppet att koppla ihop kultur, kommers och politik. Texten i artikel [A.L. 7] framhåller att också politik är någonting man säljer: ”den avgörande punkten för om SD tar sig in i riksdagen eller inte [är] förmågan hos de övriga partierna att skapa en attraktivare bild än SD av vad svenskhet är”.⁸⁹ Analyser som fokuserar på hur produktionen av strategiskt attraktiva Sverigebilder, inrikes såväl som utrikes, lätt resulterar i verklighetsflykt och förljugenhet har en tendens att dra in tecknet ”Astrid Lindgren” i resonemanget. Följande utdrag ur artikel [A.L. 8] är ett bra exempel:

Tyskarna har producerat en egen såpopera som utspelar sig i Saltkråkanmiljö där alla är blonda och heter Sven och Inga, alla har rött hus med vita knutar och sommarstuga, och det finns inga turkar som driver bygdens pizzeria, parkbänksalkisar eller ensamstående trebarnsmammor som vänder på kronorna.⁹⁰

På detta sätt skapas två alternativa ekvivalenskedjor genom tillägg av en tredje variabel:

- I. "Astrid Lindgren" ↔ "nationellt varumärke" ↔ "internationell trovärdighet/attraktionskraft och handelsframgång"
- II. "Astrid Lindgren" ↔ "nationellt varumärke" ↔ "skev verklighetsbild med problematiska konsekvenser"

3.2 Diskursordningen **Vilhelm Moberg + svenskhet i svensk press 1992-2012**

3.2.1 Diskursordning och diskurser

Också diskursordningen **Vilhelm Moberg + svenskhet** rymmer ett antal olika betydelsekonstruktioner. I det undersökta materialet är det följande diskurser som är mest framträdande:

- Vilhelm Moberg och nationalidentitet
- Vilhelm Moberg och representation
- Vilhelm Moberg som historisk

Liksom i föregående kapitel ska vi så långt det sig göras låter undersöka dem enskilt. För orientering och översikt, gå till tabellen i appendix 2.

3.2.2 Vilhelm Moberg och nationalidentitet

Liksom vi tidigare lagt märke till genom utforskandet av diskurserna i diskursordningen **Astrid Lindgren + svenskhet** är det sällan som det som ur ett fågelperspektiv ser ut att vara ett relativt samlat betydelsebygge håller ihop vid närmare påseende. En grundmodul bestående av tecknen ”Vilhelm Moberg” och ”nationalidentitet” kan kopplas till flera variabla ekvivalenskedjor. I det föreliggande materialet är tre typer av ”avledningar” representerade; sådana som bildar ekvivalenskedja I:

”Vilhelm Moberg” ↔ ”nationalidentitet” ↔ ”föregångnen/främmande/uttjänt”

sådana som bildar ekvivalenskedja II:

”Vilhelm Moberg” ↔ ”nationalidentitet” ↔ ”källa till stolthet/gemenskap/glädje”

och sådana som bildar ekvivalenskedja III:

”Vilhelm Moberg” ↔ ”nationalidentitet” ↔ ”medvetet konstruerad/manipulerad produkt”.

De artikulationer som reproducerar ekvivalenskedja I bygger generellt också på diskursen *Vilhelm Moberg som historisk*. Artikel [V.M. 7], publicerad i *Nerikes Allehanda* 2002-01-09, är en recension av boken *Vad är Sverige? Röster om svensk nationell identitet*, redigerad av Alf W. Johansson och innehållande ”16 djuplodande och välskrivna analyser, kompletterade med centrala texter av Strindberg, Heidenstam, Per Albin Hansson, Vilhelm Moberg, Gunnar Myrdal och andra som satte dagordningen för svensk samhällsdebatt från slutet av 1800-talet fram till 1950-talet”.⁹¹ Skribenten inleder artikeln med följande referat av Johanssons förord:

Sverige har förlorat sin inre kompass, skriver Alf W. Johansson i inledningen till antologin *Vad är Sverige?* [...] Nationen står vacklande mellan egalitarianism och individualism, mellan samling kring ’folkhemmet’ och integration med Europa. Utan nationalkänsla tenderar den politiska debatten att förlora vitalitet, säger han. Sökandet efter denna nationalkänsla är tanken bakom boken.⁹²

Detta förhållningssätt och uppsåt problematiseras inte omedelbart av artikelförfattaren, och det första tecken som sammanförs med Moberg i läsningens kronologi blir därför ”inre kompass, källa till nationell enighet”. En definitiv brytning med denna påbörjade betydelsebildning uppstår dock när skribenten efter ett Moberg-citat utbrister:

Hur främmande låter inte Per Albin Hanssons och Vilhelm Mobergs ord idag! Det är röster från ett Sverige, som inte längre finns, om en svensk nationell identitet som nu hör det förflutna till. Det är röster från ett Sverige som var befolkningsmässigt homogent med en oomstridd statskyrka och stabila folk rörelser. Det är uppfattningar och tankemönster som utvecklingen gjort hopplöst föråldrade.⁹³

Vi ser alltså ett slags spårbyte från ekvivalenskedja II till ekvivalenskedja I. I materialet ingår emellertid ytterligare en recension av samma bok, artikel [V.M. 8], publicerad i *Svenska Dagbladet* 2001-12-28. Här tillåts betydelsekonstruktionen i ekvivalenskedja II löpa linan ut. Artikelavslutningen lyder:

Men den svenskhet som framträder i några av bokens texter – till exempel Selma Lagerlöfs ’Nils Holgersson’ eller Vilhelm Mobergs utvandrarserie – var ju aldrig

rasistisk eller främlingsfientlig utan enbart en källa till stolthet och glädje. Kanske har den inslag av naivitet, men kunde vi inte ändå, i all ödmjukhet, få lov att behålla den, så att våra kära grannfolks och invandrargrupper etniska kulturer får en liten smula konkurrens?⁹⁴

Slutligen ska vi kasta ett öga på de artikuleringar i materialet som reproducerar ekvivalenskedja III. De rör båda musikalen *Kristina från Duvemåla*, som är en adaptation av Mobergs utvandrarsvit utförd av Björn Ulvaeus och Benny Andersson. Så här låter det i artikel [V.M. 12] (ledare, *Dagens Nyheter* 1999-08-07):

I 'Kristina från Duvemåla' har Björn och Benny sträckt vapen inför nationalromantiken och anammat folkvisetonen, utvandraryten och kärleken fullt ut. 'Krestinas' gunga svänger över scenen i långa, sugande tag, allt är så svenskt, så svenskt som det bara kan bli i en engelsk proffsmusikal. Och den medelålders publiken, alla de som stod och hoppade framför scenen 1974, jublar och torkar tårarna ur ögonen. Vilhelm Moberg och ABBA på en gång, det är nästan för mycket på en gång, men så kostar biljetterna också 500 pix.⁹⁵

Formuleringen "så svenskt som det bara kan bli i en engelsk proffsmusikal", liksom framställningen av nationalromantik som uppbyggd av förutsägbara standardenheter, antyder förhållningssättet att nationalkänsla är något artificiellt, något medvetet skapat. Styckets slutkläm, uppgiften om biljettpriset, implicerar dessutom att denna produkt är kommersiell, något som köps och säljs.

Skribenten i artikel [V.M. 15] (recension, *Svenska Dagbladet* 1998-02-16) låter oss förstå att behovet av kulturförstärkt nationalkänsla i sig självt är något som kommer och går:

Sverige passerade genom en ideologisk klimatförändring under senare delen av 80-talet. En belysande bild får man om man ställer Chess sida vid sida med *Kristina från Duvemåla*. I Chess ingick storpolitik och musiken var hållen i en eurostil; i *Kristina från Duvemåla* är temat nationellt och Benny Andersson fick möjligheten att använda sin nya spelmanspassion. / *Kristina* har vandrat från Malmö, över Göteborg och nu nått Stockholm. I kölvattnet har det kommit ut en

cd-box och en närmast grotesk bilderbok för vuxna. SVT har följt med truppen till svenskbygderna i USA. En miljon biljetter kommer förmodligen att ha sålts våren 1999.⁹⁶

Enligt denna konstruktion dammas Moberg – och med honom det nationella – av när vinden ligger på rätt håll. Även i detta fall sätts lyhörddheten i samband med ekonomisk vinst, men de redovisade siffrorna etablerar också en koppling till tecken som hör samman med hegemonisk makt: ”spridning” och ”genomslag”.

3.2.3 Vilhelm Moberg och representation

Slående många av artikulationerna i diskursordningen **Vilhelm Moberg + svenskhet** förmedlar idén att svenskarna som folk, eller svenskheten som fenomen, har en representant i Vilhelm Moberg. Olika skribenter anknyter dock till föreställningen om representation på olika sätt. Somliga artiklar tar upp idén om det nationella som varande de upplevelser, referenser och värderingar som delas av en majoritet av befolkningen. När den typen av resonemang appliceras på Moberg framstår han som nationell representant i egenskap av att vara läst av så många, det vill säga i egenskap av gemensam referens och upplevelse. Premissen är att *alla* har läst Moberg. Det uppvisas aldrig något underlag för ett sådant påstående, men likväl problematiseras det sällan i det aktuella materialet. Inledningen till artikel [V.M. 4] (*Barometern* 2005-09-02), en ledare som ifrågasätter tendensen att sätta ”likhetstecken mellan svenskhet och socialpatriotism”, lyder till exempel:

Vi har alla följt Karl-Oskar och Kristina, från stenarna och de magra skördarna till jorden i Minnesota.⁹⁷

Detta antagande att vi ”alla” känner till utvandrarsviten, att vi ”alla” följt Karl-Oskar och Kristinas kamp för ett bättre liv för sig och de sina, åtföljs ibland av ett antagande att vi ”alla” identifierar oss med, har en förståelse för och känslomässig anknytning till deras öde – och att denna nationellt utbredda identifikation med utsatthet med fördel kan och bör aktiveras i dagens debatt om mottagande av flyktingar och immigranter. Farnaz Arbabis pjäs *Utvandrarna*, som spelar ut just detta kort, får högt beröm i en reportageserie i *Dalademokraten* (2009-01-02):

Det är modigt och genialt att förvandla Mobergs genuint svenska episka monument till ett hårdslående inlägg i dagens flyktingdebatt.⁹⁸

Professor Charles Westin, citerad i *Dagens Nyheter* 2001-11-11 (artikel [V.M. 9]), bygger också på den diskurs som sätter Mobergs genomslag i samband med positiva attityder till invandring, men menar att Moberg-effekten efter hand har mattats av:

- Invandrare betyder att man är ingen, sa Charles Westin. Det är ingen riktig identitet. Ordet började användas istället för utlänning på sextioalet, när utlänningskommissionen blev Invandrarverket. Från början doftade det av Vilhelm Moberg och var positivt laddat. Sociala problem, fördomar och schabloner har förstört ordet.⁹⁹

Vad det är som är ”genuint svenskt” med Mobergs utvandrarromaner, förutom det att ”alla” har läst dem, ger ingen av artiklarna i materialet klart besked om. I artikel [V.M. 15] skriver författaren att

visst fortsätter Kristina från Duvemåla att vinna. Den berör något som ligger djupt försänkt i den svenska mentaliteten. Med Vilhelm Moberg som stadig grund beskrivs en resa som visserligen går bort från Sverige men som också går mot en svensk utopi. Bort från överheten med siktet inställt på en individualistisk jämlikhet i tät samvaro. Vi befinner oss nära en amerikansk tanketradition.¹⁰⁰

Formuleringen ”med Vilhelm Moberg som stadig grund” antyder att det är Moberg *som person* som vilar på botten av ”den svenska mentaliteten”, som är motor i rörelsen mot ”en svensk utopi”. Detta är en diskursiv konstruktion som går att ana också på andra håll. Inte minst kommer vi att stöta på den i samband med betydelsefixeringen *Vilhelm Moberg som historisk*.

Först ska vi emellertid dröja ännu en liten stund vid den diskurs som framhåller Moberg som nationell representant i egenskap av gemensam referens. Den rör sig nära en diskurstyp som vi redan stött på i samband med Astrid Lindgren, nämligen ”uttalanden där Lindgren framställs som en öppen samlingspunkt, ett gemensamt kulturkapital som man inte

måste vara etniskt svensk för att ha tillträde till”. Skribenten bakom artikel [V.M. 14] (ledare, *Expressen* 1998-07-21) kopplar på ett intressant sätt ihop de två diskurserna när han skriver:

Att vara svensk är däremot något mystiskt. Att bo öster om Skanderna räcker inte, att vara född här räcker inte heller, eller att tala språket, eller att ha ljus skinn och blåa ögon, eller att ha läst Vilhelm Moberg. Jag träffade en gång en kurdisk flicka som gillade 'Utvandrarna' eftersom boken påminde henne om hemlandet. Hennes upplevelser av den svenska kulturen var direkt översättbara till en annan.¹⁰¹

Författaren går vidare med att på denna osäkerhets grund argumentera för att vi måste frigöra oss från konceptet svenskhet. Värt att notera mot bakgrund av detta underkännande av nationell identitet och enhet som föreställning är hur det i utdraget ovan likafullt sätts ett självklart likhetstecken mellan Mobergs *Utvandrarna* och ”den svenska kulturen”. Texten artikulerar därigenom en diskursiv konstruktion som på sina håll är starkt kritiserad, inte minst sedan folkpartiets Cecilia Wikström kom med sitt kanonförslag inför valet 2006. I artikel [V.M. 3] (*Helsingborgs Dagblad* 2006-07-29), en krönika som går till direkt angrepp på Wikströms kanonförslag, finner vi i ett ifrågasättande av hur omfattande svenskarnas bekantskap med Moberg och utvandrarsviten egentligen är:

Cecilia Wikströms förslag på litteraturlista lyder: Bellmans epistlar, Selma Lagerlöfs Nils Holgersson, Mobergs emigrantepos, dikter av Tomas Tranströmer och en dos av Kerstin Ekmans romankonst [...] man kan fråga sig hur mycket bättre man klarar sig i det svenska samhället efter att man har konsumerat några epistlar av Bellman. Jag borde kunna fungera som en tillförlitlig testperson hos folkpartiet. Jag är ärkesvensk, journalist och har dessutom hela 70 poäng i litteraturvetenskap [...] Tja, Bellmans epistlar har jag ju hört. Men Nils Holgersson har jag inte läst, inte heller Vilhelm Moberg [...] Nej, en lista gör ingen svensk. Och folkpartiet borde sluta tro att svenskhet är något som kan plitas ner på papper.¹⁰²

Att det här är fråga om stridande diskurser förefaller tämligen uppenbart. Den flytande signifikanten är ”svensk kultur”, och kopplingen mellan den och tecknet ”Vilhelm Moberg” är kontroversiell. Något som tillför ytterligare komplexitet är att det även mellan de

artikulationer som erkänner den diskursiva kopplingen mellan ”svensk kultur/mentalitet” och ”Vilhelm Moberg” förekommer diskursiv kamp. Frågan är vilken ”svenskhets” det egentligen är som Moberg representerar. I artikel [V.M. 4] beskrivs den ”mobergska” svenskhetsen som ”egenmakt och eget ansvar”.¹⁰³ Författaren menar att ”för oss är det Karl-Oskar och Kristina och människorna runt dem som bär berättelsen framåt, som står för tidens huvudfåra”; Moberg skrev om dem, inte boken om ”Kvarstannarna. Berättelsen om dem som aldrig kom iväg”.¹⁰⁴ Idag är det enligt texten utlandssvenskarna i USA som ”står för huvudfåran” – ”omisskännligt svenska medmänniskor som själva väljer sin pension, sin pensionsålder, sin sjukförsäkring, skola åt barnen. Som resolut byter jobb när de tycker att det behövs. Som tagit risker i sina liv, och som själva klarat ut dem”.¹⁰⁵ Mot dessa driftiga och dugliga, mobergska människor ställs dagens kvarstannare, fångar i välfärden och socialpatriotismen.^V

Författaren till artikel [V.M. 11] (debattartikel, *Svenska Dagbladet* 2000-12-29) vänder fullständigt på resonemanget. Enligt honom lider Sverige idag sviterna av att ”[k]lassamhällets’ avskaffande förödde ett socialt och kulturellt kapital”. Omställningen härleds till ”[e]n omfattande skönlitteratur, typ Vilhelm Moberg [som] gripande skildrade det sociala underläggets förödmjukelser. Den fick till och med en äldre tids fattigdom att framstå som ’klassamhällets’ fel [...] Den svenska jämlikhetsideologin fick här en mäktig resonansbotten [...] Svenskarna började sänka kraven på sig själva och göra dem snävare”.¹⁰⁶

Vad är egentligen Mobergs roll i folkhemmet? Utbrytare eller grundsten? Det är en av de frågor som präglar de diskursiva konstruktioner som vi ska se närmare på nedan.

3.2.4 Vilhelm Moberg som historisk

Vi har redan i avsnitt 3.2.2 sett hur Vilhelm Moberg ibland kopplas samman med tecknet ”nationalidentitet som tillhör en annan era”. Han behandlas med andra ord som historisk i bemärkelsen förgången – som en röst ”från ett Sverige, som inte längre finns”.¹⁰⁷ Men det finns också andra möjliga fortsättningar på den påbörjade betydelsekedjan ”Vilhelm Moberg” ↔ ”historisk”. Det är inte ovanligt att Moberg placeras in i ett betydelsenät där tecknet ”historisk” ekvivaleras med ”företeelse som skapar historia, som påverkar historiens gång”. Se en gång till på formuleringarna i artikel [V.M. 4]:

---

^V Socialpatriotism beskrivs i artikeln som ”tron att de egna sociala välfärdslösningarna är bäst i världen, och en samtidig tendens att sätta likhetstecken mellan att tillhöra dem och att tillhöra nationen” ([V.M. 4]).

Kanske har Vilhelm Moberg glömt en bok i det stora verket, nämligen *Kvarstannarna*. Berättelsen om dem som aldrig kom iväg, och för vilka verkligheten bara lunkade på. För oss är det Karl-Oskar och Kristina och människorna runt dem som bär berättelsen framåt, som står för tidens huvudfåra. Men är det inte vi andra vars förfäder som blev kvar som är de egentliga svenskarna? Eller kanske inte.¹⁰⁸

Här uppstår en intressant sammansmältning av fiktion och verklighet, av författare och verk. ”Det stora verket” av Vilhelm Moberg får en dubbeltydighet: talar vi om utvandrarsviten, 1200 sidor skönlitteratur, eller om något slags konstituerande historieskrivning? Hur kan Karl-Oskar och Kristina, två fiktiva karaktärer, vara de människor som ”står för tidens huvudfåra”? Ska vi förstå det som att det är deras upphovsman, Moberg, som via ombud gör det? Ska vi tolka framställningen som att det är deras – det vill säga Mobergs – andas barn som är ”de egentliga svenskarna”? ”Människorna runt [Karl-Oskar och Kristina]” kan naturligtvis avses beteckna verklighetens emigranter, den miljon människor som faktiskt – för att låna Mobergs ord – företog ”den avskräckande färden över det stora havet”.¹⁰⁹ Med en sådan tolkning framstår Mobergs romankaraktärer snarare som arketypiska representanter för verklighetens utvandrare, som essensen av deras mod och strävan; vi närmar oss en sant romantisk idé om folksjälens – och om Moberg som det språkrör som förmår ge detta kollektiva medvetande en stämning.

Även mer pragmatiska framställningar sätter Mobergs person och verk i samband med skapandet av den nya tidens svenskhet. I artikel [V.M. 6] (*Göteborgs-Posten* 2002-04-24), en recension av Anna Williams *Tillträde till den nya tiden – Fem berättelser om när Sverige blev modernt*, som bland annat beaktar Mobergs författarskap, finner vi följande formulering:

Tillträde till den nya tiden ger en utomordentlig introduktion till svensk romankonst under några kritiska år strax före andra världskriget. Det var då folkhemsbygget tog sin tveeggade början, och det var då 1900-talets version av svenskhet formades.¹¹⁰

Här placeras Moberg i ett sammanhang och blir en i gruppen ”proletärförfattarna”. Att se arbetarlitteraturen som en bärande del i en social rörelse med genomgripande samhällsliga

konsekvenser är ett perspektiv vi redan är bekanta med från betydelsekonstruktionen i artikel [V.M. 11], där det talades om de fatala konsekvenserna av den aktuella litteraturens roll som ”mäktig resonansbotten” för jämlikhetsideologin.¹¹¹ Men förutom det politiska och sociala genomslaget talas det naturligtvis också om ett rent estetiskt avtryck – en ”guldålder” för Bonniers förlag och för svenskt kulturliv. I artikel [V.M. 5] (*Nerikes Allehanda* 2003-09-12), som är en betraktelse över biografen *Litteraturens örtagårdsmästare – Karl Otto Bonnier och hans tid*, kan vi läsa:

Det bonnierska förlagets guldålder skulle i själva verket sträcka sig i flera decennier framåt [...] I början av sin bana gav Karl Otto med entusiasm ut Heidenstams debutdiktsamling, sent i livet välkomnade han författare som Vilhelm Moberg och Harry Martinson till förlaget.¹¹²

Moberg och hans arbetarförfattarkollegor knyts i de två citaten ovan samman med tecken som kan tyckas motsägelsefulla: de omstörtar, de nyskapar – men de kopplas också utan minsta gnissel ihop med Verner von Heidenstam. Kittet är givetvis av litteraturhistorisk art. Kanonförfattarna bildar en tradition som lika gärna kan hållas samman genom motsättningar som genom idealisering och efterliknanden. Recensenten i artikel [V.M. 6] förstärker bilden av kohesion, av något stadigt förankrat och ständigt utvecklat, genom att tala om ”den svenska litteratureken”, på vilken ”den sarsvenska proletära realismen” och litteratursociologin är ”två kvistar på samma tjocka gren”.¹¹³

Försöken att på diskursiv väg inordna Moberg i en samlad rörelse, att knyta honom till tecken som ”proletärförfattarna” och ”folkhemmet”, strider som vi har sett mot den betydelsebildning som knyter Mobergs person och verk till ”individualism”, ”liberalism” och ”amerikansk tanketradition”. Ett stöd för den senare diskursen som endast figurerar i en artikulation i korpus 1 är tecknen ”journalist” och ”obekväma sanningar”. I artikel [V.M. 13] (*Aftonbladet* 1999-02-18), som är en nekrolog över tv-journalisten Lars Molin, fixeras följande samband:

För svensk tv är Lars Molins bortgång inte bara en oersättlig förlust av en stor mästare [...] Molin står för en svenskhet som inte längre är inne [...] Det Sverige Molin arbetade med, engagerat som en Vilhelm Moberg, är framför allt svårt att greppa [...] Det är beklämmande att se hur hans fräna samhällskritik monteras ned

[...] Hela den här krönikan är en hyllning till Lars Molin och hans lust till obekväma sanningar [...] Politikernas tv däremot vill ha medarbetare som säljer politiskt korrekta trossatser. Det blir en jävla skillnad i Sverige-bilden.¹¹⁴

Här kopplas Moberg samman med och etableras som förebild för Lars Molins förmenta engagemang, samhällskritik och ovilja att rätta in sig i ledet: en svenskhet som ”inte längre är inne”, men som vi kan ledas att förmoda har haft en storhetstid – kanske just i samband med Moberg.

4. Bakgrund och effekt: Ett avstamp i genealogisk analys

4.1 Genealogiskt perspektiv: diskursens historia

I korpustexterna går det att identifiera ett mönster där Lindgren tilltalas och omtalas som vårdande, medkännande och, i vissa artikuleringar, utnyttjad, medan Moberg snarare tillskrivs en roll som kompromisslös samhällsförändrare, en man vars historiska betydelse än idag har ideologisk sprängkraft. Det finns givetvis lätt identifierbara skäl till att diskurserna har utvecklats så. Inte minst är författarnas genus och de genrer de verkat inom viktiga faktorer. Den som vill få en djupare förståelse för hur respektive diskursordning tagit form måste emellertid på fler punkter försöka inordna diskursordningarna **Astrid Lindgren + svenskhet** och **Vilhelm Moberg + svenskhet** i ett sammanhang. Jean Carabine har i sitt upplägg för genealogisk analys spaltat upp det företaget i två halvor:

Context 1 – outline the background to the issue.

Context 2 – contextualize the material in the power/knowledge networks of the period.¹¹⁵

I realiteten är det inte möjligt att göra någon sådan distinktion. Makt/kunskap har ju, som vi tidigare etablerat, det förhållande till diskursen att diskurs både konstituerar och konstitueras av kunskap: "[discourses] define and establish what is 'truth' at particular moments",¹¹⁶ samtidigt som varje ny artikulering bygger på subjektets uppfattning om vad som är sanning – en uppfattning eller kunskap som förvärvats genom direkt eller indirekt erfarenhet (där det första alternativet kan vara mötet med en diskurs, det andra alternativet med säkerhet är det). Den etablerade sanningen, den kunskap som intagit en hegemonisk position och blivit "objektiv", blir en maktfaktor som påverkar människors beslut och handlingar, samhällets normer och uppfattningen om rätt och fel i en social gemenskap. På det nationella området kan sådana maktbärande kunskaper exempelvis definiera vem som hör eller inte hör till en nation och vad tillhörigheten innebär i rättigheter och skyldigheter. Dessa "power outcomes or effects" manifesteras i historiska händelser, och diskursiva tolkningar av händelserna läggs i sin tur till den hegemoniska kunskapsbasen. På så vis vävs "background" och "power/knowledge networks" ihop. Inom ramarna för denna analys ska vi dock följa

Carabines råd och inleda med en översikt av hur diskurserna i och kring Lindgrens och Mobergs författarskap anknyter till 1900-talets historiska förlopp och dominerande nationella diskurser. I det påföljande avsnittet, ”Diskursernas effekter”, görs ett försök att betrakta diskurserna och deras historiska kontext ur ett makt/kunskap-perspektiv.

I. Industrins och demokratins århundrade: Litteratur för ett samhälle i förändring

Vad hände egentligen med det svenska klassamhället under 1900-talet? Det är en intressant och komplex fråga. I boken *Cultural Capital* diskuterar John Guillory litteraturkanon med Bourdieu som utgångspunkt, och ett av hans grundargument lyder: ”It is not the ideas expressed in the great works that account for their status [...] but the fact that these works are appropriated as the cultural capital of a dominant fraction”.¹¹⁷ Men vems kulturella kapital är *Romanen om utvandrarerna*, Århundradets bok? Vilken fraktion har tingat *Pippi Långstrump*?

I korpustexterna placeras Moberg återkommande in i ”proletärlitteraturens” sammanhang. Det är en tillhörighet som är av yttersta vikt för författarskapet. I Jens Liljestrands *Mobergland* kan man läsa att Moberg och hans generationskamrater (exempelvis Martinson, Johnson, Lo-Johansson och Fridegård) blev intressanta som ”studieobjekt” relativt tidigt i sina karriärer på grund av identifierandet av ”en sammanhängande våg av arbetar- eller proletärlitteratur”.¹¹⁸ Redan 1956 skriver Sigvard Mårtensson att Mobergs ”bildningsgång” följde ett spår som ”skulle bli nästan klassiskt för svenska författare ur ’folkdjupet’”, och fortsätter med att definiera gemensamma nämnare för dessa proletärförfattare: ”växtvärken i samhället, land och stad-problemet eller det pionjärhistoriska” är de ”dominerande ämnena”, folkhögskolan och journalistyrket en viktig del av ”utbildningen”.¹¹⁹

Som vi har sett i bland annat artikel [V.M. 6] och [V.M. 11] är det idag en brett accepterad bild att proletärlitteraturen spelade en avgörande roll när ”folkhembygget tog sin tveeggade början” och ”1900-talets version av svenskhet formades”.¹²⁰ I Margareta Strömstedts Lindgren-biografi kan vi läsa att det var på den vägen Astrid Lindgren själv blev socialdemokrat: ”Jag tror att det var litteraturen som påverkade mig mest. Det kändes som om ögonen öppnades på mig när jag läste [...] arbetarförfattarna”.¹²¹ Mobergs egen inställning till denna roll var emellertid just ”tveeggad”. Å ena sidan underblåste han kraftigt sin arbetaridentitet. I den självbiografiska texten ”Författarskapet blev mitt livsöde” skriver Moberg att ”[m]ina föräldrar var vad man menar med jordproletärer och mycket fattiga [...] Inom kroppsarbetet prövade jag många yrken under ungdomen: Jag var lantarbetare,

skogsarbetare, glasbruksarbetare, arbetare på torvmossar”,¹²² och när hans fortsatta tillhörighet i detta skikt ifrågasattes längre fram i karriären bet han ifrån ordentligt:

Jag är den ende av de s.k. 'proletärförfattarna' [...] som icke har gjort den fina sociala karriären: - som icke har eftersträvat att bli 'greve' eller liknande: Jag har gjort mig omöjligt för Kungliga Svenska Akademiens inval, därför att jag är aggressiv republikan. Jag har sagt nej till Akademiens guldmedalj och till hedersdoktorat. Så jag är fortfarande bara pojken från soldat-torpet.¹²³

Å andra sidan blev Moberg bittert besviken på det samhälle som blev resultatet av socialdemokratins genomslag. 1958 skriver han i ett brev till Ivar Öhman:

Jag är uppriven, nere, fullkomligt slut efter två månader i detta ohyggliga land, varje dag jagad av människor som söker rättvisa i det socialdemokratiska folkhemmet, som man en gång var med om att grunda... Fy fan ...!¹²⁴

Denna komplexitet i Mobergs förhållande till den framväxande svenska välfärden förbises ofta i moderna diskursiva konstruktioner. Det faktum att Moberg, särskilt under 50-talet då rättsröteaffärerna sammanföll med utvandrarsvitens tillkomst, snarare satte sin lit till en amerikansk än en svensk modell är svårt att passa in i bilden av utvandrarsviten som svensk nationallitteratur, en källa till nationell ”stolthet och glädje”.¹²⁵ De brev som skrevs av Moberg under dessa år är pepprade med referenser till det outhärdliga, förstörda fosterlandet. I artikeln ”Att övervaka överheten” från 1950 slipper inte heller svenskarna som folk undan: de svansar för överheten, knorrar i tysthet men lyder; deras undergivenhet sägs vara medfödd såväl som historiskt betingad.¹²⁶ Mobergs kritik av Sverige och svenskarna var i högsta grad offentlig, den luftades såväl i pressen som på uppmärksammade föreläsningsturnéer, och den var i större utsträckning en del av kontexten runt utvandrarromanen när den var nyutgiven. I den DN-recension av Olof Lagercranz som i efterhand kan ses som en rejäl skjuts mot kanonisering målas Moberg upp som en flykting: han kan inte som Karl Oskar packa sin kista och lämna sin ”starka bundenhet vid svensk natur och svenskt folk, [sin] hatkärlek till landet Idyllien med dess ärvda titlar och skvalpande ankdamn. Återstår honom utopin, det förlovade landet [...] Det är till detta Utopia Vilhelm Moberg för sina utvandrare och sig själv i sitt stora epos”.¹²⁷

Mobergs verk läses generellt med självklarhet som idélitteratur. Mårtensson, Carlstoft Bramell, Eidevall, Liljestrand – alla är de överens om att Mobergs skönlitteratur måste läsas och förstås i relation till de drag i svensk samhällsutveckling och internationell politik som mest engagerade författaren i skrivande stund. Ibland är parallellerna tämligen precisa – som när Mårtensson ser Mobergs angrepp på den socialdemokratiska regeringen i stridsskiften ”Sanningen kryper fram” återspeglas i den ungefär samtida romanen *Soldat med brutet gevär*¹²⁸ – och ibland avläses det politiska anslaget som mer allmänt ideologiskt. Ett exempel på det senare är Liljestrands inordnande av utvandrarromanen i en amerikansk kalla krigs-tradition, kännetecknad av centrala dikotomier (”gott mot ont, frihet mot förtryck, demokrati mot diktatur, friskt mot sjukt, och så vidare”)¹²⁹ och ett förhållande av kärnfamiljen med åtföljande konservativa könsroller. Det hypermaskulina mansidealet ställdes enligt Liljestrand upp som markering mot kommunismen, vilken diskursivt förknippades med omanlighet och homosexualitet.¹³⁰

Astrid Lindgren appelleras aldrig som arbetarförfattare i korpustexterna, men i nekrologerna sätts hon i starkt samband med just de tecken som utmärker Moberg och hans kollegor som proletärförfattare. Också hon är en ”författare ur ’folkdjupet’”. Strömstedts tongivande biografi, som 2007 gick ut i sin femte upplaga och ofta beskrivs som ”klassisk”, skildrar en uppväxt präglad av arbetsgemenskap och familjesammanhållning, utsatta ungdomsår med barn utom äktenskapet och otrygga kontorsanställningar, äktenskap och familjeliv och så – efter skrällen till debut – ett liv som fortsatte att vara anmärkningsvärt vanligt, trots ett svindlande produktivt och framgångsrikt författarskap. Vi får höra om Lindgrens höga arbetsmoral och fasta rutiner, om hennes osvikliga engagemang i vänner och familj, om hur hon bodde kvar i samma lägenhet allt sedan 40-talet: ”Hon har inte brytt sig om att skaffa stenhus i Sverige och inte köpt ens den minsta stuga i utlandet”.¹³¹ Just detta med pengar är viktigt, det understryks ofta – och inte bara hos Strömstedt – att Lindgren var ”ovanligt lite intresserad av pengar”,¹³² att hon ”levt ett enkelt vardagsliv med en standard som snarare legat under än över genomsnittet”.¹³³ Små anekdoter understryker hur Lindgren ”inte vansläktats”, utan tar vara på varje matrest och köper lingon på extrapris för att sedan stå vid spisen långt in på natten och rensa och koka ”för barns och barnbarns vinterbehov”.¹³⁴

Likaså har det ofta lästs in politiska poänger i hennes verk, särskilt i böckerna om Madicken, Bröderna Lejonhjärta och Emil. I artikel [A.L. 16] kan man läsa att det är ”lite gammeldags sosse” över Emil när han, ”bibliskt rättvis”, ger bort Katthults julmat till fattighjonen.¹³⁵ I samma anda beskriver Strömstedt Madickens pappa som ”Astrid Lindgrens

drömda socialdemokrat”.¹³⁶ Lindgren själv gjorde paradoxalt nog sitt stöd för det socialdemokratiska folkhemmet mest offentligt i samband med det inhopp i valrörelsen 1976 som sägs ha varit starkt bidragande till att socialdemokraterna efter 44 år vid makten förlorade valet. I sin allegoriska saga ”Pomperipossa i Monismanien”, publicerad i Expressen 1976-03-10, skrev hon att

Pomperipossa älskade sitt land, dess skogar, berg och sjöar och gröna lunder, men inte bara det utan också människorna som bodde där. Och till och med de vise männen som styrde det, o, hon tyckte att de var så visa och därför röstade hon troget på dem varje gång det skulle väljas vise män att styra över Monismanien. De där som nu hade styrt och ställt i mer än 40 år, de hade ordnat ett så bra samhälle tyckte hon, ingen behövde vara fattig där, alla skulle ha sin bit av välfärds-kakan.¹³⁷

Men mot slutet av sagan ger ”Pomperipossa” luft åt sin besvikelse över en skattepolitik som sätter småentreprenörer i svår kläm:

O, du min ungdoms rena blossande socialdemokrati, vad har de gjort med dej, tänkte hon (för nu började hon bli lite patetisk), hur länge ska ditt rena namn missbrukas för att skydda ett maktfullkomligt byråkratiskt orättfärdigt förmyndarsamhälle?¹³⁸

På samma sätt som Moberg fann sig ”jagad av människor som söker rättvisa i det socialdemokratiska folkhemmet” efter sitt inhopp i rättsröteaffärerna blev Lindgren efter sitt utspel ”överhopad” med brev och telefonsamtal från uppgivna egenföretagare, vilket ledde till ytterligare engagemang och artiklar i frågan.¹³⁹ Hennes argumentation innehöll enligt vad Strömstedt skriver ”polemiska överdrifter”, och den socialdemokratiska pressens reaktioner lät inte vänta på sig. Kampanjen som följde hade enligt samma källa ”hårda inslag av personförföljelse”,¹⁴⁰ vilket också kan sägas i Mobergs fall – åtskilliga exempel på giftiga personangrepp från socialdemokratiskt håll finns att läsa i Carlstoft Bramells avhandling *Vilhelm Moberg tar ställning*. Att Lindgrens opinionsbildande verksamhet i vissa fall väckte ont blod ser vi ingenting av i dagens diskursiva konstruktioner. Kvar står övervägande den

bild som målas upp av bland andra Bengt Göransson i artikeln ”Astrid Lindgren och politiken”:

Hon undviker [...] det blindskär som populisterna alltid riskerar att styra på när han söker tolka vad folk vill ha. Jag tror att det helt enkelt är så att Astrid Lindgren bara uttalar sig om sådant hon reagerar på. Hon har en stark intuition och känner vad som är fel. Hon reagerar spontant och snabbt utan att ägna sig åt taktisk eftertanke. Just därför kommer hon så ofta rätt, och [...] fångar en allmän opinion.¹⁴¹

Göransson avslutar med att likna Lindgren vid ”det sanningssägande barnet i sagan om Kejsarens nya kläder”.

Genom uttalanden som Göranssons har det formats en aura av oskuldsfullhet och oförställdhet runt Lindgren. Ett viktigt led i forskarnas och journalisternas konstruktion av hennes officiella identitet är hennes hantering av sin fenomenala framgång som ännu ett arbete att samvetsgrant genomföra. Lindgren tackar till skillnad från Moberg ja till utmärkelser och hedersdoktorat, men hon gör det av godhet och plikt känsla: ”Det var väl inte alltid så nöjsamt för dig som för arrangörerna”, skriver Hans Peterson i vänboken *Allrakäraste Astrid*, ”[m]en snäll som du var [...] ställde du upp”.¹⁴² Återigen visar sig Strömstedt ha målat upp en bild som sedan sprider sig, för Lindgrens tokroliga repliker om hur hon använder – eller gömmer – sina priser dyker upp lite varstans: ”Men jag har redan schabrak så det räcker att ställa upp alla fönstren med!”¹⁴³ eller ”Jag har försökt gömma den bakom fåtöljen, men den jäkeln sticker ju upp ovanför ryggstödet”.¹⁴⁴

Om bilden av Lindgrens folklighet på detta sätt grundar sig i en föreställning om anspråkslöshet och naivitet gick Moberg mycket målmedvetet in för att bli ”folkets man” – samtidigt som han i skilda sammanhang strängt hävdade sitt uppdrags konstnärliga helgd. I sin avhandling *Mobergland* understryker Liljestrands gång på gång att Moberg var en mycket medveten förvaltare av såväl socialt som kulturellt kapital, inte minst när det gällde lanseringen av utvandrarsviten. Han kallade själv sin utvandrarroman för ”en folkbok”, och menade att priset därför skulle hållas lågt eftersom ”folket har ont om pengar”,¹⁴⁵ för spridningens skull propsade han bland annat på att *Utvandrarna* skulle publiceras som följetong i arbetarrörelsens tidning *Folket i bild*.¹⁴⁶ Vilken sorts folklighet som helst kunde det emellertid inte bli tal om; en bildföljetong i Expressen som publicerades i samband med

Troells filminspelning fick honom att rasande undra om någon förstod ”hur en författare känner, när hans andes barn dag efter dag misshandlas i offentligheten”.¹⁴⁷ Hans skickligt utförda balansakt fick enligt Liljestrand som resultat att hans författarskap ”gränsla[de] klyftan mellan den borgerliga salongsläsningen och den arbetarrörelsedrivna folkbildningsläsningen”.¹⁴⁸ Också som person gjorde Moberg sitt bästa för att ”gränsla klyftan”. I en text från 1971, ”Mitt livs första dagbok”, skriver han att en besökande journalist ”ville se *båda* mina arbetsplatser, gårdens gamla smedja där jag skriver och skogen där jag röjer upp vindfällan”.¹⁴⁹ Moberg gör honom uppenbarligen beredvilligt till viljes och hugger demonstrativt så att radiosändningen dånar av yxslag.¹⁵⁰

Var Moberg fortfarande ”pojken från soldat-torpet” i slutet av sitt liv? Var Lindgren ”en god bonddotter”?¹⁵¹ Hur de själva upplevde saken kan vi inte veta, och det är inte relevant i sammanhanget. Att arbetarbakgrunden fortfarande i slutet av respektive karriär figurerade som mästersignifikant i den offentliga identiteten är emellertid intressant, inte minst om vi vill återvända till frågan om vilket samhällsskikt författarskapets kulturella kapital ”tillhör”. Liljestrand vill göra gällande att Moberg, med en fot i vindfället och en i kultureliten, faktiskt kunde bli något så anmärkningsvärt som ”folkförfattare” i den mening att han lästes av människor i alla samhällsskikt. Han tillhörde både den arbetarklass som kunde identifiera sig med hans bakgrund och det privilegierade skikt som kunde identifiera sig med hans konsekurerade status. Han hade gjort samma klassresa som majoriteten av de medelklassmän och -kvinnor som under andra halvan av 1900-talet satt på offentlighetens maktpositioner hade bakom sig (åtminstone i andra led).

När det gäller Astrid Lindgren är klasstillhörighet en mindre brännande fråga. Det basala för diskursen verkar vara att etablera henne som hemmahörande mitt ibland gemene man, att ge henne så stora kontaktytor som möjligt och upprätta en intimitet med läsarna. På baksidan av Strömstedts biografi konstateras det att ”Astrid Lindgren var en del av allas våra liv”,¹⁵² men lika viktigt förefaller det vara att förmedla att hon *delade* allas våra liv – att hon hade sitt att ombesörja med hushållsbestyr och familjeangelägenheter, och att hon i det politiska sällade sig till de vanligas skara: ”hon talar alltid underifrån inför en överhet som hon säger sig ha lärt att både lyda och respektera”.¹⁵³ Samtidigt förspills inget tillfälle att tala om bildning, begåvning och integritet: också Lindgren är ett konsekurerat författarskap.

Kanske har vi i dessa två fall att göra med ett klassöverskridande kulturellt kapital. 1900-talet har dock nått sitt slut, och klasskamp får idag stå tillbaka för andra frågor – något vi sett avspeglas i korpustexterna, där skribenterna hörs fråga i vilken mån Lindgrens och

Mobergs gränsöverskridande habitus rår på sådan segregation som inte enbart är socioekonomisk.

II. Myt och misstro: Efterkrigstidens nationalförfattare

I en artikel om Runeberg och Tegnér skriver Johan Wrede att "[f]örfattare blir inte nu längre nationalskalder. Det hänger väl samman med vår misstro mot emotionernas förförelse, vår bittra erfarenhet av och rädsla för fanatismen".¹⁵⁴ Det är tveklöst att andra världskriget på ett genomgripande sätt förändrade västeuropeisk nationalism, och därmed också den seglivade romantiska föreställningen om det uppbyggliga i "fosterländsk" litteratur.^{VI} I *Mobergland* ger Liljestrand en kort översikt över faserna i den svenska nationalismens historia med början i det tidiga 1800-talet, då ingredienserna till en politisk nationell idé importerades från revolutionens Frankrike samtidigt som den kulturella nationella idén slog in på bred front från Tyskland.¹⁵⁵ Mot slutet av seklet började enligt Liljestrands framställning allt mer påtagliga samhällsförändringar leda till en hårdnande rivalitet, inte så mycket mellan den politiska och den kulturella nationalismen som mellan den liberala och den konservativa varianten av ett slags hybrid, där den konservativa tenderade att fokusera "krig och kungligheter".¹⁵⁶ Den liberala profilen, som underströk nationell enhet genom kultur och natur, gick vinnande ur striden, inte minst på grund av att den stillade snarare än underblåste föreställningar om klasskamp.¹⁵⁷ Svenska Turistföreningen och Skansen grundades, och etnologisk forskning fick ett uppsving; nationalparker ersatte kungastatyer som nationalmonument, och bonden, denne individ som mer än någon annan står i förbund med naturen och traditionen, blev ny nationalhjärte, inte minst i takt med att jordbruket började industrialiseras och inflyttningen till städerna öka.¹⁵⁸ Dessa tendenser är uppenbara i Mobergs diktning. Det är, som Liljestrand noterar, knappast att undra på att hans tidiga romaner med "idyllisering av bondelivet och förkärlek för storvuxna, blonda hjältar" rönste stora framgångar som *Blut und Boden*-litteratur i Nazityskland före kriget – ett faktum som sedan, till all lycka för författarskapet som annars kanske hade gått Tegnér och Heidenstams öde till mötes, ampelt uppvägdes av det faktum att hans politiska utspel efter krigsutbrottet (hit räknas generellt även romanen *Rid i natt!*) föranledde att hans verk totalförbjöds i Tyskland i juli 1942.¹⁵⁹ Moberg själv talade gärna om

---

^{VI} Denna hade dock börjat urholkas långt tidigare. Redan 1898 menade Hjalmar Söderberg att "verk, som det icke blott är en litterär men ännu mera en patriotisk plikt att älska och beundra" borde tillhöra ett "passeradt kulturstadium", Liljestrand (2009): 217

att hans böcker bränts på bål i Tredje riket: ”Ifråga om officiella utmärkelser är jag således inte på något sätt missgynnad”, skriver han i ”Romanen om utvandrarromanen”.¹⁶⁰

Också Lindgren sätts, som vi minns från artikel [A.L. 24], i samband med Blut und Boden – detta på grund av hennes roll i den kollektiva konstruktionen av ”nationella landskap”.¹⁶¹ Det kan emellertid hävdas att en sådan association sker utan egen förskyllan. Lindgren är utan tvekan en stor naturromantiker, men hos henne finner vi aldrig den typ av essentialistiska konstruktioner som Moberg generöst strödde omkring sig, särskilt under beredskapsåren - ”I ensamheten i de stora ödsliga skogarna har vårt folks karaktär danats genom tusenden av år. Vi bär skogssuset kvar i djupet av vår själ sedan många släktled” sade han till exempel i sitt berömda tal på Svenska flaggans dag 1944¹⁶² - men även i vissa fall efter krigsslutet, när retoriken inte längre brukades i kampen mot en yttre fiende utan i ett försök att resa svenskarna mot det han upplevde som statens förtryck av medborgaren.¹⁶³

Det förefaller ändå vara viktigt att rentvå Lindgren från alla nazistiska associationer. Kommentarererna i den biografiska litteraturen gör återkommande gällande att hon ”avskydde Adolf Hitler och nazismen”,¹⁶⁴ gärna med stöd i de dagböcker som Lindgren förde under krigsåren. Citatet ”Nationalsocialismen och bolsjevismen – det är ungefär som två skräcködlor i kamp med varann”¹⁶⁵ har blivit särskilt spritt, inte minst på grund av den betydligt senare parallellen i *Bröderna Lejonhjärta*, där två urtidsmonster förgör varandra i det rytande Karmafallet. Också böckerna om Pippi Långstrump har hyllats som en markering mot samtidens totalitära strömningar: det var ”säkert inte av en slump som hon skapade just en sådan figur som kan betraktas som inkarnationen av frihet, obundenhet och medmänsklighet” när Sverige omgavs av ”krig, nationalsocialistisk maktkamp och grymmaste förstörelse”.¹⁶⁶

Liljestrands analys tillför med stöd hos Karl-Olov Arnstberg ytterligare ett element till svensk nationalkänsla efter andra världskriget, och det är ”förnekelsen av det förgångna och oviljan att bejaka svenskheten”.¹⁶⁷ Liljestrand menar att utvandrarsvitens Karl Oskar, som tror mer på ”kompetens, rationalitet och effektivitet” än ”föregående generationers vishet”, är som en inkarnation av denna moderna antinationalism. Moberg kan alltså sägas ha plockat upp detta nya stråk, och möjligen kan det argumenteras för att det också står att finna i allegorisk tappning hos Astrid Lindgren, exempelvis när Ronja Rövardotter vägrar att ta upp sin fars gamla konflikter. De diskursiva konstruktionerna i korpustexterna förmedlar emellertid aldrig att det är i kraft av ett bortvisande av historia, kultur och tradition som Moberg och Lindgren idag anses representera det nationella (även

om dessa företeelser ibland argumenteras vara underordnade mer universella värden). Ofta är det tvärt om: artikulationerna framställer författarskapen som en länk till något som idag är undertryckt och bortrationaliserat – på gott eller på ont.

Margareta Strömstedt har inte bara skrivit om Astrid Lindgren, utan också om Vilhelm Moberg. Mer än en gång har hon dragit parallellen att de båda kommer från – och i sina verk återskapar – en värld som bebos av ”mödans och rons människor”.¹⁶⁸ Frasen är Mobergs egen, ur *Berättelser ur min levnad*. Han förhärligar starkt dessa anfäders sunda kraft och avundsvärda sinnesfrid. I de recensioner som följde på *Sista brevet till Sverige*, när romancykeln om utvandrarerna stod avslutad, anges detta förmoderna lugn som en förklaring till varför ”läsarna slutit upp i så ändlösa massor”:

Utvandrarernas misär är [...] en krydda för vårt välstånd. Å andra sidan äger utvandrarerna mycket som läsare idag kan betrakta långtansfullt. Deras liv förlöper i ett mönster av biblisk enkelhet och storhet. Dag följer på natt och natt på dag i lugna böljor, vederkvickande vila på meningsfullt arbete [...] Gud är en stark och levande realitet.¹⁶⁹

Redan då, i slutet av 50-talet, uttrycktes det alltså tankar om att svenskarna som folk *behövde* denna litteratur. ”Vad [Moberg] bjudit oss har brödets karaktär”, skriver Lagercrantz om utvandrareposet; ”[d]et är en enkel, nödvändig och självklar kost”.¹⁷⁰ En parallell kan dras till det sätt på vilket professor Vivi Edström fyrtio år senare (om *Ronja Rövardotter*) skrev att ”det är viktigt för oss alla att komma ut i skogen. Med rövarromanens grepp har [Lindgren] gjort våra stackars undertryckta känslor vilda och synliga i IT-tiden”.¹⁷¹ Som personer och som författare blir Moberg och Lindgren en livlina som sträcker sig bakåt i tiden, en nationens navelsträng.

En intressant tråd i det diskursiva nätet kring Lindgrens och Mobergs författarskap är den som rör vakuumet efter religionen. Lagercrantz menar att utvandrareposet är en folkbok som saknar sekulärt motstycke – ”Man får gripa till bibel och psalmbok för att finna jämförelsepunkter”.¹⁷² Lindgrens böcker har passats in i samma bild: de ”fungerar [...] rätt mycket som Bibeln”, både för att de utgör ett ”för stora delar av nationen gemensamt kodsysteem” och för att de kan ”ge tröst i svåra stunder”.¹⁷³ Artikel efter artikel om Lindgren tar upp hur orden ”Vi ses i Nangijala” kan läsas i barns dödannonser, hur uttryck som ”Voffor gör di på detta viset” och ”förgrömmade onge” har blivit ”gemensamhetsord”.¹⁷⁴ Det finns

emellertid också en annan intressant sida av konstruktionen av Lindgren-böckerna som ett sekulärt evangelium, och det är föreställningen om att de värderingar som ryms i texterna kan överföras till och upphöja läsaren. Ett exempel på detta står att finna i det föredrag som gavs av Per Svensson på ABF Stockholms Astrid Lindgren-seminarium 1995. Svensson menar att Lindgren långt ifrån att bara vara ”mormor i Bullerbyn” också är ”Dostojevskij i Bullerbyn” – ”Hon ställer krav på sina läsare... existentiella, moraliska, politiska krav”.¹⁷⁵ Hennes sagor om kampen mellan gott och ont underförstår enligt Svensson begrepp som ”idag känns lika hippa som Björneborgarnas marsch”: dygd, osjälviskhet, offervilja, plikt och mod.¹⁷⁶ Det som gör Svenssons föredrag anmärkningsvärt är emellertid inte denna iakttagelse, utan det faktum att han så förbehållslöst bejakar idén att dessa bortglömda förtjänster har makt att från baksidan prägla läsaren. Han berättar om ”en Astrid Lindgren-gestalt, den 20-årige värnpliktige ytbärgaren Johan”, som med fara för eget liv räddade människor ur Östersjön när Estonia hade förlist.¹⁷⁷ Hans mod och rådighet beskrivs med stor inlevelse, och så avslutas redogörelsen: ”Jag vet inte om Johan läst Astrid Lindgren. Men det kan man väl nästan utgå ifrån. Jag vet bestämt att det finns något av Emil hos honom de minuter han i ett slags det godas raseri kämpar därute i mörkret och stormen”.¹⁷⁸ Lindgrens böcker blir här en nationallitteratur som föder nationalhjältar.

I både Lindgrens och Mobergs fall förekommer ofta ett okritiskt sammanblandande av författare och verk. Liljestrand har uppmärksammat detta, och ger i *Mobergland* flera exempel på artikuleringar där Moberg och Karl Oskar flyter ihop, blir en och samma mytiska gestalt, ”en episk hjälte i förbund med en sädesbärande jord, osårbar, odödlig” för att låna Lagercrantz ord.¹⁷⁹ Det är inte bara mellan författare och fiktion som gränsen är diffus, utan också mellan myt och verklighet: ”[p]å samma sätt som berättelsen om den stoiske och hypermaskuline Karl Oskar har fått en position i kulturen som sanning, eller nästan-sanning ... har Vilhelm Mobergs egen gestalt med tiden blivit en del av kulturell, och även nationell, legend” skriver Liljestrand.¹⁸⁰ Han menar att det är relevant att tala om en idealistisk läsart av samma slag som under romantiken blev grundbulten i nationalskaldens habitus, föreställningen att den gudabenådade författaren inte bara var ett käril för det rätta, sanna och sköna utan också ett folksjälens språkrör.¹⁸¹ Listan kan göras mycket lång på citat där Moberg i samband med utvandrareposets färdigställande 1959 eller sin död 1973 på detta sätt framställs som något övermänskligt. Ibland konstrueras han som ett med naturen, ”med sin kropp, i sitt väsen [...] ett småländskt landskap”,¹⁸² ibland som en levande legend, en ”kämpagestalt”,¹⁸³ ”jätte”¹⁸⁴ eller ”vikingahövding”,¹⁸⁵ och ibland som folksjälens

inkarnation: ”Han står i allt han företar sig för hela fädernestammen. Han gör intryck av att tala ur hundra bröst på samma gång och andas med tusen lungor”.¹⁸⁶ Det är intressant att uppmärksamma att de recensenter och författarkollegor som tillsammans byggde upp denna diskurs hade god hjälp av Moberg själv. I ”Författarskapet blev mitt livsöde” skriver han med stort patos att han inte valt ämnen för sina verk, utan ”ämnena har valt sin författare”: hans författarskaps teman determinerades av arvet från hans fäder.¹⁸⁷ Redan i ungdomsbreven deklarerar han att skrivandet inte är något han kan välja bort, han blir ”’havande’ med något litterärt foster” och ”måste dikta”.¹⁸⁸ Sammantaget med författarens många högstämda formuleringar om den värendeska bygden som fostrare av ”frihetskära män” är det knappast att undra på att hans egen författaridentitet skulle gå i mytens tecken.

Också i Astrid Lindgrens fall kan vi spåra en bitvis idealistiskt läsart. Särskilt sätts hon i samband med en ”ideal värld eller idévärld, en sanning och äkthet bortom fenomenvärlden”.¹⁸⁹ Grundtonerna i den idealvärld som tillskrivs Lindgren är kärlek, mod och solidaritet, och på samma sätt som ”mytens väldiga dimensioner”¹⁹⁰ överförs från verk till man i Mobergs fall överförs dessa tre kardinaldygder från Lindgrens författarskap till Lindgren som person. Astrid Lindgren framställs som ett slags mor för sitt folk. Gång på gång lyfts henne empatiska förmåga fram: ”Alla dessa tröstande svar på tiotusen problemfyllda brev. Man kan undra hur många du inneslöt i din aftonbön?” skriver en,¹⁹¹ ”När vi läser böckerna blir vi alla Astrid Lindgrens barn [...] hon håller ett fast grepp om våra svettiga små händer”, skriver en annan.¹⁹² I *Århundadets Astrid*, som med sitt didaktiska tonfall i sig är en mycket anmärkningsvärd företeelse – ett slags barnvänlig kursbok i Lindgren-kunskap som enligt baksidetexten har ”en given plats både i vår bokhylla och i allas våra hjärtan” – påstås det rakt av att ”[i] Sverige är Astrid Lindgren numera Nationalhelgon”.¹⁹³ På detta sätt blir Lindgren inte bara den som älskar folket utan den som älskas av folket. I förordet till *Duvdrottningen* noterar Marianne Eriksson att ”[i] den nya förteckningen över litteratur om henne finns lovsångerna redan i titlarna: ’Henne kan man älska även när det spöregnar’, ’Därför älskar vi dig, Astrid Lindgren’, ’Allrakäraste Astrid’ [...] osv.”.¹⁹⁴

Det står i intressant kontrast till dessa väldiga känslöyttringar att Lindgren också på ett betydligt mera pragmatiskt sätt hyllas som ”en guldkantad exportvara, kulturindustrins Volvo eller kullager”.¹⁹⁵ I korpustexterna vidgades denna diskurs så att Lindgren kom att uppmärksammas i egenskap av smörjmedel för svensk export och marknadsföring rent generellt. Påståendet i artikel [A.L. 12], att ”’Nation Branding’ har blivit vår tids nationalism”, är intressant att överväga i ett större sammanhang där offentliga diskurser blir

allt mer förskansade i en politisk nationell idé. Korpustexterna låter oss förstå att ett nationellt varumärke lika gärna kan ha politisk som kommersiell betydelse: vad som är svenskt är inte en gång för alla inristat i folkstammen, utan avgörs av vilket Sverige som går att "sälja" till väljarna.

4.2 Diskursernas konsekvenser

När det gäller diskursers effekter frågar Carabine som bekant efter "the ways that those discourses are practiced, operationalized and supported institutionally, professionally, socially, legally and economically".¹⁹⁶ Låt oss börja med att konstatera att de identifierade diskurserna kan kopplas till anmärkningsvärd ekonomisk lönsamhet, manifesterad genom hög omsättning av författarnas verk såväl som genom positiv effekt på andra näringar. Det handlar om turism, spin-off-produkter och marknadsföring; hela författarens habitus laddas med vinstpotential av de mediala diskurserna. Exempelvis kan diskurser som förknippar respektive författarskap med hembygd eller engagemang i sakfrågor tjäna som grund för lukrativa verksamheter. Något att ha i åtanke är den ofrånkomliga feed-back-effekt som följer på kommersiellt utnyttjande av en diskurs: om tecknet "Bullerby-sommar" används för att marknadsföra en semesterby som vänder sig till en viss grupp, kanske socioekonomiskt privilegierad och etniskt homogen, kastar det en återspeglning på begreppet i sig.

Det är således av största vikt att se det samspel som finns mellan den mediala diskursordningen och andra relaterade diskursordningar. Norman Fairclough har skrivit att

the media, from a semiotic perspective, are an order of discourse within which there are diverse recurrent representations of various areas of social life and various groups and communities [...] Moreover, these representations do not carry equal weight [...] This depends not only on gross differences in the size of readerships, but also on which newspapers tend to set the agenda for the rest of the press [...] It also depends on how representations produced in particular parts of the media are taken up in other social practices (education, work, government, everyday life, etc.).¹⁹⁷

Korpustexterna har inte visat på några konsekventa skillnader när det gäller vilka av diskursordningens diskurser som reproduceras i exempelvis landsortspress jämfört med storstadspress eller kvällspress jämfört med mer konsekrerade tidningar som DN eller SvD. Det går inte på basis av det föreliggande materialet att dra några slutsatser kring vilka medieorgan som påverkar vilka, utöver att TT-artiklar ibland har publicerats i flera olika tidningar. Däremot kan vi våga oss på det mer generella antagandet att de mediala diskurserna påverkar institutionella och professionella praktiker som exempelvis skolundervisning. Kanonteoritikern John Guillory menar att medan kanon i sig är något odefinierat och föreställt är läslistor inom skolan högst konkreta.¹⁹⁸ På samma sätt kan man tänka kring det

vid närmare påseende diffusa fenomenet nationell kultur – att den mest konkreta och homogena versionen av nationell identitet är den som sprids genom standardiserad undervisning. Guillory menar att vi ibland förvirrar nationell kultur med skolkultur,¹⁹⁹ och han är inte ensam om sådana tankar. Bland annat Ernest Gellner har funderat kring det nationella skolväsendets avgörande betydelse för födelsen av den moderna nationalstaten.²⁰⁰ Om vi antar att konstruktioner av det slag som vi ser i korpustexterna inte bara påverkar kursplaner i svensk skola utan kanske också figurerar i själva undervisningen kan vi förmoda att skolan har en central funktion i diskursernas reproduktion och att den eventuellt också utövar ett slags hegemonisk intervention. Huruvida denna intervention favoriserar ett affirmerande eller problematiserande perspektiv på Moberg och Lindgren som representanter för svensk nationalidentitet vore ett intressant forskningsområde i sig. Kanske är det inte orimligt att tänka sig att ett skifte från det ena till det andra är pågående.

Att en skola som ska vara till för hela Sveriges demografi måste förhålla sig medveten till de problem som en kulturell nationell idé för med sig är självklart. Diskursteorin talar om gruppidentitet som något som alltid definieras i förhållande till något ej inkluderat. Om Moberg och Lindgren tillskrivs en representativ funktion – en grundfunktion i gruppbyggnad – betyder det att den del av deras identitet som aktualiseras som representativ blir gemensam nämnare för ett kollektiv som avtecknar sig mot *andra* grupper. Frågan är då: vilka mästersignifikanter i deras identiteter tas i bruk? Om det är de biografiska snarare än de etiska, estetiska och idémässiga mästersignifikanterna som sätts i första rummet – klasstillhörighet, hembygd, släktband och rötter i svensk historia/protestantisk religion snarare än socialt gränsöverskridande och kamp för demokrati, öppenhet och människorätt – exkluderas givetvis ”nysvenskar” ur gruppen, vilket flera av artiklarna i materialet uppmärksammar. Det finns å andra sidan artikulationer som särskilt lyfter fram den kulturellt och historiskt betingade delen av författaridentiteten, och som därför främst konstruerar Lindgren och Moberg som representanter för det etniskt svenska.

Det är intressant att uppmärksamma att detta i synnerhet gäller de artiklar som fokuserar Moberg. Moberg är, till skillnad från Lindgren, alltid situerad i en nationell kontext och ofta i en historisk. Hans heroism är bunden till svenskt demokratibygge och hans universalitet är begränsad till att ha lästs av alla sin tids etniskt homogena samhällsklasser – inom Sveriges gränser. Kanske är det på grund av detta som Mobergs status som nationalförfattare idag i större utsträckning än Lindgrens verkar bygga på hegemonisk intervention.

I sitt verk *Mythologies* skriver Roland Barthes om produktionen av myt. Han tar upp ett exempel från ett veckotidningsomslag: en mörkhyad soldat i fransk uniform står i salut för den franska flaggan. Bilden har enligt Barthes både en mening – den specifika situation, i en given kontext, som bilden representerar – och en form, som kan fyllas med betydelse av betraktaren. Med Barthes ord kan han, när han håller i tidningen, ”see very well what it signifies to me: that France is a great Empire, that all her sons, without any colour discrimination, faithfully serve under her flag, and that there is no better answer to the detractors of an alleged colonialism than the zeal shown by this Negro in serving his so-called oppressors”.²⁰¹ Barthes förklarar:

When it becomes form, the meaning leaves its contingency behind; it empties itself [...] history evaporates [...] one must put the biography of the Negro in parenthesis if one wants to free the picture, and prepare it to receive its signified [...] the form does not suppress the meaning, it only impoverishes it, it puts it at a distance, it holds it at one’s disposal [...] The meaning will be for the form like an instantaneous reserve of history, a tamed richness, which it is possible to call and dismiss in a sort of rapid alternation: the form must constantly be able to be rooted again in the meaning and to get there what nature it needs for its nutriment”.²⁰²

I egenskap av nationell representant kan något liknande sägas ha skett med Vilhelm Moberg. Hans biografi och verk består bilden av det moderna Sveriges födelse med gott om näring, men den konstruktion av Moberg som vi möter i diskursordningen **Vilhelm Moberg + svenskhet** är så urholkad och tätt sammanvävd med vår historiesyn att vi mycket väl kan tala om mytbildning. Nu är historieskrivning givetvis inte detsamma som lögn: men det är att finna och understryka ett visst mönster i ett öppet fält av betydelse – att skapa en diskurs. I *Mobergland* citerar Liljestränd en artikel av Göran Lindahl, publicerad i DN 1958-07-12, där denne menar att ”Mobergs böcker om utvandrarerna [...] berättar om 1800-talets händelser som vår tids maktägande gärna vill se dem, om fattigdom och förföljelser och en spontant vaknande och växande folkvrede”.²⁰³ På samma sätt har Mobergs liv blivit en berättelse om 1900-talets händelser som ”vår tids maktägande gärna vill se dem” (även om den ideologiska linjen på senare år har blivit mer splittrad). De bitar av författarbiografien som inte passar formatet – som ”vandringsårens” Sverigeförakt – tonas ned eller förbigås.

Vad är de tänkbara effekterna av att mening på detta vis blir till form? Det påverkar givetvis vår bild av folkhemmets tillkomst och beskaffenhet, liksom vår bild av nationell enhet under andra världskrigets samlingsregering. *Århundradets Astrid* ger en god illustration: där knyts nodalpunkten ”folkhem” enbart till tecken som ”bostäder för fattiga barn”, ”tekniska framsteg” och ”lagstadgad semester”.²⁰⁴ Man behöver inte vara socialdemokrat för att bejaka en sådan beskrivning, eftersom den blivit en så central del i Sveriges internationella anseende.

Den mytbildning som åtföljer Lindgren är, som vi sett, mer ahistorisk. Det finns starka krafter i bilderna av en mor för hela folket och ett sekulärt evangelium, och det beror inte minst på att diskursen går i presens, även sedan Lindgrens död. *Århundradets Astrid*, där hon sägs hålla i ”våra svettiga små händer”,²⁰⁵ är postum. Intressant är också att notera att formuleringen avser ”vi som läser hennes böcker” snarare än ”vi svenskar”. Det finns en viktig skillnad mellan den diskurs som förmedlar att Lindgrens texter fungerar som mötesplats för människor från olika bakgrunder och kulturer och den Moberg-diskurs som konstruerar betydelsen att vi som är infödda svenskar, med svenska ättlingar som levde i 1800-talets bondesamhälle, kan använda utvandrarromanen som ett redskap för att förstå moderna emigranternas utanförskap. Vi förväntas kunna anknyta till Kristina och Karl Oskar på ett annat sätt än till dagens invandrare.

Skribenten i artikel [V.M. 3] skriver att inte ens hon, som är journalist med 70 poäng i litteraturvetenskap, har läst Moberg. Hon pekar på ett faktum som är av potentiellt stor betydelse för diskursernas konsekvenser, och det på två olika – delvis motsägelsefulla – sätt. Å ena sidan kan det tänkas att både Mobergs författarskap och de nationella diskurser som omgärdar det är på väg mot en mer marginell position. Det faktum att materialet bara har femton Moberg-artikulationer att ställa mot 22 Lindgren-artikulationer är därvidlag intressant, särskilt som flera av Moberg-artiklarna faktiskt är recensioner av verk som behandlar Mobergs historiska betydelse (här ser vi åter en skymt av hegemonisk intervention). Å andra sidan kan det ha konsekvenser att Moberg och hans författarskap fortsätter att fungera som historiska ikoner och politiska redskap i en tid när en majoritet av hans verk inte längre finns att köpa i bokhandeln och de som själva fick uppleva de samhällsomvälvningar han sätts i samband med blir allt färre och allt tystare. En okritisk och ideologiskt tillspetsad användning av folkförfattarens habitus i populistiska sammanhang är ett sannolikt och potentiellt verkningsfullt scenario; starka reaktioner har redan väcks av Sverigedemokraternas bruk av ett citat ur *Rid i natt!* som devis för partitidningen SD-kuriren.

Lindgren är än så länge fastare förankrad som mening såväl som form. Även utan statistisk underbyggnad är påståendet att hon är Sveriges mest lästa författare inte osannolikt, om det som efterfrågas är hur många procent av befolkningen som läst någon av hennes böcker. De flesta som bor i Sverige *har* en erfarenhetsbaserad relation till hennes verk. Den relationen kan emellertid laddas med olika betydelse beroende på om diskursordningen **Astrid Lindgren + svenskhet** fortsätter att präglas av stridande diskurser eller om de diskurser som anknyter till den kulturella respektive politiska nationella idén intar en hegemonisk ställning.

Eftersom objektivitet råder kring relativt få av de diskursiva konstruktioner som berörts i detta arbete är detta egentligen så nära man kommer en kartläggning av makt/kunskap-strukturer i samband med de aktuella diskursordningarna. Makt ligger enligt vårt synsätt i hegemoniska idéer. Vi utgår ifrån att det i ett sammanhang där politisk-nationella Lindgren-diskurser intar en hegemonisk ställning och får status som objektiv sanning också uppstår konsekvenser, eftersom en sådan utveckling med all säkerhet skulle ske i nära anslutning till att den mer övergripande politisk-nationella diskursen uppnått en dominant position. Med tanke på att samhällsklimatet i allmänhet och offentliga institutioner i synnerhet favoriserar en sådan utveckling i dagens Sverige är det inte ett osannolikt scenario. Premissen att den som har medborgarskap och vill vara en del av det svenska samhället med allt vad det innebär av rättigheter och skyldigheter också ska erkännas som svensk styrks idag kontinuerligt genom hegemonisk intervention.

Sammanfattningsvis förefaller det som om den hegemoniska interventionens krafter är i färd med att knuffa Mobergs och Lindgrens författarskap i olika riktningar. Astrid Lindgren är på väg att bli en – inte oproblematiserad – nodalpunkt i den diskursiva konstruktionen av svensk kultur som öppen och inkluderande. Vilhelm Moberg är på väg att bli ett monument över det svenska 1900-talet, en historisk och ideologisk myt.

5. Avslutning och sammanfattning

Den här uppsatsen började med en tredelad frågeställning. När det gäller diskursernas organisation har jag skissat fram två separata diskursordningar, som båda rymmer såväl kompletterande som stridande betydelsebildningar. Bland de övergripande slutsatser som dragits kan nämnas att Lindgren-artiklarna är fler och rör sig kring dagsaktuella frågor i högre grad än Moberg-artiklarna, som i de flesta fall är recensioner av historiska verk eller betraktelser över svensk samhälls- eller litteraturhistoria.

Frågan om diskursernas bakgrund och förutsättningar har jag försökt närma mig genom att överblicka författarskapets förhållande till några av 1900-talets viktigaste diskursiva strömningar. Jag tar bland annat upp respektive författarskaps relation till arbetarrörelse, folkhem, världskrig och nationalism. Sammanfattningsvis utmynnar de biografiska beskrivningarna av Moberg, inte minst hans egna alster, i en bild av ständig kamp, vilken utkämpas på så många fronter och i så olika lägen att bilden blir tämligen fragmenterad. I hans fall förefaller det mer än vanligt sant att han formar sin identitet utifrån vad han *inte* är, snarare än vilken grupp han tillhör. Lindgren framstår som en motpol till detta. Hon är inte bara av folket utan *som folk*. De biografier som kommer från Rabén & Sjögren – som ju också ger ut hennes böcker och har ett kommersiellt intresse av imagebygge – satsar allt på att göra henne nära, känslomässigt och erfarenhetsmässigt anträffbar. Eftersom det biografiska materialet är diskursivt konstruerat är det omöjligt att göra några anspråk på att måla upp en ”sann” eller genomskådande bild av relationen mellan författarskap och bakgrund, men det är egentligen mindre relevant då de undersökta diskurserna får förmodas böttna i samma framställda verklighet. I Lindgrens fall kan vi se att det biografiska materialets vardagshjälte går igen i flera av korpustexterna, medan Mobergs komplexitet generellt undertrycks.

Slutligen har jag övergripande diskuterat de identifierade diskursernas tänkbara konsekvenser. Mitt fokus ligger på hur hegemonisk intervention kan komma att resultera i hegemoniska diskurser. En överväldigande majoritet av de skribenter som finns representerade i materialet bejaktar en politisk nationell idé, och har stöd i det av de flesta samhällsinstitutioner. Effekterna av en ännu djupare förankrad föreställning om nationell tillhörighet som individens val skulle troligen visa sig på många samhällsområden, så som arbetsmarknad och geografisk fördelning av olika demografiska grupper. I Moberg-materialet finns samtidigt en dragning mot en hegemonisk historieskrivning, som förefaller bygga på en

kompromiss mellan dokumentär komplexitet och vad som är livskraftigt i det kollektiva minnet. Kanske är balansen mellan de två rörelserna – den mot en tillgänglig framtid och den mot ett tillgängligt förflutet – av central betydelse för ett samhälle som vill vara öppet men inte historielöst.

Noter

-
- ¹ Artikel [V.M. 2]: "Sverige – en plats för alla?". *Dala-Demokraten - Avesta Hedemora Säter*. Publicerat i print 2008-12-30. Del: 1. Sida: 20-21.
- ² Sveriges Radios hemsida, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3071&artikel=5061597>, 2012-07-31
- ³ Artikel [A.L. 11]: "Debatt om svenskhet och mångfald". *Östgöta Correspondenten*. Publicerat på webb 2006-12-02 kl. 11:06. Se webbartikeln på <http://ret.nu/q9IBBCD6>.
- ⁴ Retrievers hemsida, <http://www.retriever-info.com/se/tjaenster/research.html>, 2012-07-30
- ⁵ "Erövrar världen – trots stilbrotten". *Göteborgs-Posten*. Publicerat i print 2010-08-15. Del: 3. Sida: 58.
- ⁶ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000: 33
- ⁷ Winther Jørgensen & Phillips: 32-33
- ⁸ Winther Jørgensen & Phillips: 34
- ⁹ Winther Jørgensen & Phillips: 33
- ¹⁰ Winther Jørgensen & Phillips: 35
- ¹¹ Winther Jørgensen & Phillips: 35
- ¹² Winther Jørgensen & Phillips: 34
- ¹³ Winther Jørgensen & Phillips: 34
- ¹⁴ Winther Jørgensen & Phillips: 35-36
- ¹⁵ Winther Jørgensen & Phillips: 40
- ¹⁶ Winther Jørgensen & Phillips: 42-43
- ¹⁷ Winther Jørgensen & Phillips: 45
- ¹⁸ Foucault, Michel, "The History of Sexuality" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010: 1517-1518
- ¹⁹ Winther Jørgensen & Phillips: 20
- ²⁰ Winther Jørgensen & Phillips: 20
- ²¹ Wreder, Malin, "Ovanliga analyser av vanliga material. Vad diskursteorin kan göra med enkäter" i *Diskursanalys i praktiken*, red. Mats Börjesson & Eva Palmblad, Liber, Malmö, 2007: 48
- ²² Winther Jørgensen & Phillips: 45
- ²³ Wreder: 49
- ²⁴ Winther Jørgensen & Phillips: 44
- ²⁵ Gramsci, Antonio, "The Formation of the Intellectuals" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010: 1007
- ²⁶ Winther Jørgensen & Phillips: 48
- ²⁷ Althusser, Louis, "Ideology and Ideological State Apparatuses" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010: 1356
- ²⁸ Wreder: 46
- ²⁹ Winther Jørgensen & Phillips: 49
- ³⁰ Winther Jørgensen & Phillips: 49, 55
- ³¹ Winther Jørgensen & Phillips: 50
- ³² Winther Jørgensen & Phillips: 51-52
- ³³ Winther Jørgensen & Phillips: 53
- ³⁴ Carabine, Jean, "Unmarried Motherhood 1830-1990: A Genealogical Analysis" i *Discourse as Data*, red. Wetherell, Taylor, Yates, The Open University, 2001: 268
- ³⁵ Carabine: 274
- ³⁶ Carabine: 285
- ³⁷ Carabine: 275
- ³⁸ Carabine: 276
- ³⁹ Carabine: 277
- ⁴⁰ Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010: 1473
- ⁴¹ ibid

-
- ⁴² Carabine: 278
- ⁴³ Carabine: 279
- ⁴⁴ Carabine: 269
- ⁴⁵ Winther Jørgensen & Phillips: 65
- ⁴⁶ Winther Jørgensen & Phillips: 158
- ⁴⁷ Artikel [A.L. 24]: "Nationalismen på frammarsch – Sverige försvenskas". Tidningarnas Telegrambyrå. Publicerat i print 1993-06-04 kl. 12:57. Författare: Marie Gustafsson.
- ⁴⁸ Artikel [A.L. 1]: "Politisk show som slår åt alla håll". *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2011-11-14. Författare: Sara Granath. Sektion: Kultur. Del: 3. Sida: 8.
- ⁴⁹ Artikel [A.L. 6]: "Svenskhet – finns det?". *Östgöta Correspondenten Motala - Vadstena*. Publicerat i print 2009-11-05. Författare: Birgitta Ohlsson. Del: 1. Sida: 4.
- ⁵⁰ Artikel [A.L. 7]: "Blågult i rutan". *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat på webb 2009-10-04 kl. 04:38. Författare: Johan Landgren. Se webbartikeln på <http://ret.nu/86925Yd>.
- ⁵¹ Artikel [A.L. 2]: "Svenskheten fick en skjuts". *Arbetsbladet*. Publicerat på webb 2011-09-11 kl. 12:28. Författare: Carl Cato (TT Spektra). Se webbartikeln på <http://ret.nu/ar0MBt9r>.
- ⁵² Artikel [A.L. 2]
- ⁵³ Artikel [A.L. 2]
- ⁵⁴ Artikel [A.L. 2]
- ⁵⁵ Artikel [A.L. 2]
- ⁵⁶ Artikel [A.L. 12]: "Staten skapar inte bilden". *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2005-08-31. Författare: Elise Claeson. Sektion: Ledare. Sida: 24.
- ⁵⁷ Winther Jørgensen & Phillips: 157
- ⁵⁸ Artikel [A.L. 6]
- ⁵⁹ Artikel [A.L. 6]
- ⁶⁰ Artikel [A.L. 7]
- ⁶¹ Artikel [A.L. 6]
- ⁶² Artikel [A.L. 6]
- ⁶³ Artikel [A.L. 23]: "Möjligheten att lösa det vi kallar flyktingproblemet ligger i det mänskliga mötet". *Expressen*. Publicerat i print 1993-09-08. Författare: Jan Lindström. Sektion: Nyheter. Del: 1. Sida: 52.
- ⁶⁴ Artikel [A.L. 23]
- ⁶⁵ Artikel [A.L. 23]
- ⁶⁶ Artikel [A.L. 23]
- ⁶⁷ Artikel [A.L. 11]
- ⁶⁸ Artikel [A.L. 11]
- ⁶⁹ Artikel [A.L. 16]: "Astrid vann hela folkets kärlek". *Södermanlands Nyheter*. Publicerat i print 2002-01-29. Sida: 18.
- ⁷⁰ Artikel [A.L. 17]: "Astrid skrev för barnen". *Borås Tidning*. Publicerat i print 2002-01-29. Sida: 12.
- ⁷¹ Artikel [A.L. 16]
- ⁷² Artikel [A.L. 16]
- ⁷³ Artikel [A.L. 7]
- ⁷⁴ Artikel [A.L. 7]
- ⁷⁵ Artikel [A.L. 15]: "Om den gåta som kallas svenskhet". *Södermanlands Nyheter*. Publicerat i print 2003-10-27. Författare: Erik Hammar. Del: 1. Sida: 5.
- ⁷⁶ Artikel [A.L. 15]
- ⁷⁷ Artikel [A.L. 5]: "Går till val på att sålla vi från dom". *Aftonbladet*. Publicerat i print 2010-09-12. Författare: Eric Tagesson & Erik Wiman. Del: 1. Sida: 9.
- ⁷⁸ Artikel [A.L. 5]
- ⁷⁹ Artikel [A.L. 9]: "Sverige – en tysk hit". *Aftonbladet*. Publicerat i print 2007-06-25. Författare: Miranda Sigander. Sektion: Nyheter. Sida: 21.
- ⁸⁰ Artikel [A.L. 8]: "Allt är inte idyll". *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat på webb 2007-11-23 kl. 04:48. Författare: Teresa Küchler. Se webbartikeln på <http://ret.nu/CUBQVxZd>.
- ⁸¹ Artikel [A.L. 12]
- ⁸² Artikel [A.L. 10]: Ingen rubrik tillgänglig/Krönika. *Sydsvenskan*. Publicerat i print 2007-06-05. Författare: Raket Chukri. Sektion: B. Sida: 4.

-
- ⁸³ Artikel [A.L. 20]: "Typiskt svenskt". *Expressen*. Publicerat i print 1998-01-17. Författare: P.M. Nilsson. Sektion: Ledare. Del: 1. Sida: 2.
- ⁸⁴ Artikel [A.L. 14]: "Japanskt intresse för svenska leksaker". *Dagens Industri*. Publicerat i print 2004-05-25. Sektion: Affärsnytt. Sida: 24.
- ⁸⁵ Artikel [A.L. 14]
- ⁸⁶ Artikel [A.L. 12]
- ⁸⁷ Artikel [A.L. 12]
- ⁸⁸ Artikel [A.L. 7]
- ⁸⁹ Artikel [A.L. 7]
- ⁹⁰ Artikel [A.L. 8]
- ⁹¹ Artikel [V.M. 7]: "Du gamla, du fria, du föränderliga". *Nerikes Allehanda*. Publicerat i print 2002-01-09. Sida: 12.
- ⁹² Artikel [V.M. 7]
- ⁹³ Artikel [V.M. 7]
- ⁹⁴ Artikel [V.M. 8]: "Den förbjudna stoltheten". *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2001-12-28. Sida: 58.
- ⁹⁵ Artikel [V.M. 12]: "Seklets stjärnor – ABBA". *Dagens Nyheter*. Publicerat i print 1999-08-07. Författare: Kerstin Vinterhed. Sida: 29.
- ⁹⁶ Artikel [V.M. 15]: "Den gamla världen förändras". *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 1998-02-16. Författare: Martin Skoog & Erik Wallrup. Sida: 11.
- ⁹⁷ Artikel [V.M. 4]: "Är det kanske vi som är undantagen – kvarstannarna?". *Barometern*. Publicerat på webb 2005-09-02 kl. 19:06. Författare: Per Dahl. Sektion: Ledare. Se webbartikeln på <http://ret.nu/zDt3wll>.
- ⁹⁸ Artikel [V.M. 2]
- ⁹⁹ Artikel [V.M. 9]: "Främlingskap: Hennes lidande berättar om världen". *Dagens Nyheter*. Publicerat i print 2001-11-11. Författare: Kerstin Vinterhed. Sektion: Familj. Sida: 9.
- ¹⁰⁰ Artikel [V.M. 15]
- ¹⁰¹ Artikel [V.M. 14]: "Stad i världen". *Expressen*. Publicerat i print 1998-07-21. Författare: P.M. Nilsson. Sektion: Ledare. Del: 1. Sida: 2.
- ¹⁰² Artikel [V.M. 3]: "En lista gör ingen svensk". *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat i print 2006-07-29. Författare: Åsa Sandell. Sektion: Kultur. Sida: 26.
- ¹⁰³ Artikel [V.M. 4]
- ¹⁰⁴ Artikel [V.M. 4]
- ¹⁰⁵ Artikel [V.M. 4]
- ¹⁰⁶ Artikel [V.M. 11]: "Sverige har tillfogats omätlig skada". *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2000-12-29. Författare: Claes Ryn. Sida: 2.
- ¹⁰⁷ Artikel [V.M. 7]
- ¹⁰⁸ Artikel [V.M. 4]
- ¹⁰⁹ Moberg, Vilhelm, *Romanen om utvandrarerna. Utvandrarerna ; Invandrarna*, [Realisationsutg.], Bonnier, Stockholm, 1995: 6
- ¹¹⁰ Artikel [V.M. 6]: "Finns det något nytt att säga?". Göteborgs-Posten. Publicerat i print 2002-04-24. Författare: Jan Arnald. Sida: 45.
- ¹¹¹ Artikel [V.M. 11]
- ¹¹² Artikel [V.M. 5]: Ingen rubrik tillgänglig/Recension. *Nerikes Allehanda*. Publicerat i print 2003-09-12. Författare: Lars Gustafsson. Sida: 24.
- ¹¹³ Artikel [V.M. 6]
- ¹¹⁴ Artikel [V.M. 13]: "Lars Molin satsade på ett Sverige bortom all deodoriserad glassighet". *Aftonbladet*. Publicerat i print 1999-02-18. Författare: Kerstin Hallert. Sida: 3.
- ¹¹⁵ Carabine: 281
- ¹¹⁶ Carabine: 268
- ¹¹⁷ Guillory, John, *Cultural capital: the problem of literary canon formation*, Univ. of Chicago Press, Chicago, 1993: 40-41
- ¹¹⁸ Liljestrand, Jens, *Mobergland: personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie*, Ordfront, Stockholm, 2009: 28
- ¹¹⁹ Mårtensson, Sigvard, *Vilhelm Moberg: en biografi*, Bonnier, Stockholm, 1956: 29, 36
- ¹²⁰ Artikel [V.M. 6]
- ¹²¹ Strömstedt, Margareta, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*, 5. uppl., Rabén & Sjögren, Stockholm, 2007:332

-
- ¹²² Moberg, Vilhelm, "Författarskapet blev mitt livsöde" i Moberg, Vilhelm & Tornehed, Stig, *Av och om Vilhelm Moberg*, Carlsson, Stockholm, 2005: 15-21
- ¹²³ Moberg, Vilhelm, "Du tror väl att jag är död": *Vilhelm Mobergs brev 1950-1973*, Carlsson, Stockholm, 2008: 207.
- ¹²⁴ Moberg, "Du tror väl att jag är död": *Vilhelm Mobergs brev 1950-1973*: 170.
- ¹²⁵ Artikel [V.M. 8]
- ¹²⁶ Carlstoft Bramell, Anna-Karin, *Vilhelm Moberg tar ställning: en studie av hans journalistik och tidsaktuella diktning*, Carlsson, Diss. Lund : Lunds universitet, 2007, Stockholm, 2007: 327
- ¹²⁷ Lagercrantz, Olof, "Mobergs stora bygge färdigt" i Lagerroth, Erland & Lagerroth, Ulla-Britta (red.), *Perspektiv på Utvandrarromanen: dokument och studier*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1971: 194-195
- ¹²⁸ Mårtensson: 174
- ¹²⁹ Liljestrand, Jens, "Utvandrarna och kalla kriget" i Nettervik, Ingrid & Williams, Anna (red.), *Vidare med Vilhelm Moberg: åtta forskare om hans författarskap*, Carlsson, Stockholm, 2009: 129
- ¹³⁰ Liljestrand, *Mobergland*: 113
- ¹³¹ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 297
- ¹³² Hellsing, Susanna, Westin, Birgitta, Öhman-Sundén, Suzanne & Lindgren, Astrid (red.), *Allrakäraste Astrid: en vänbok till Astrid Lindgren*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2001: 223
- ¹³³ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 297-298
- ¹³⁴ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 101, 126
- ¹³⁵ Artikel [A.L. 16]
- ¹³⁶ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 333
- ¹³⁷ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 329
- ¹³⁸ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 330
- ¹³⁹ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 333-334
- ¹⁴⁰ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 337
- ¹⁴¹ Göransson, Bengt, "Astrid Lindgren och politiken" i *Röster om Astrid Lindgren: från ABF Stockholms seminarium 7 oktober 1995*, ABF Stockholm, Stockholm, 1996: 58
- ¹⁴² Hellsing et al.: 188
- ¹⁴³ Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: 384
- ¹⁴⁴ Hagerfors, Anna-Maria, *Århundradets Astrid*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2002: 99
- ¹⁴⁵ Liljestrand, *Mobergland*: 210
- ¹⁴⁶ Liljestrand, *Mobergland*: 190
- ¹⁴⁷ Moberg, "Du tror väl att jag är död": *Vilhelm Mobergs brev 1950-1973*: 331
- ¹⁴⁸ Liljestrand, *Mobergland*: 190
- ¹⁴⁹ Moberg, Vilhelm, "Mitt livs första dagbok" i Moberg, Vilhelm & Delblanc, Sven, *Broder Ville, Käre snälle Sven: 26 växlade brev mellan Vilhelm Moberg och Sven Delblanc : samt texter med anknytning till ett seminarium på Väddö folkhögskola*, Carlsson, Stockholm, 2006: 89
- ¹⁵⁰ ibid
- ¹⁵¹ Eriksson, Marianne, Sjöquist, Birgitta, Törnqvist, Lena & Ørving, Mary (red.), *Duvdrottningen: en bok till Astrid Lindgren = Queen of the doves : to Astrid Lindgren*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1987: 17
- ¹⁵² Strömstedt, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*: baksidestext
- ¹⁵³ Göransson: 57
- ¹⁵⁴ Wrede, Johan, "Runeberg och Tegnér" i *Tegnérbildens förvandlingar: föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*, Tegnérnsamfundet, Bjärred, 1983: 53
- ¹⁵⁵ Liljestrand, *Mobergland*: 217
- ¹⁵⁶ ibid
- ¹⁵⁷ ibid
- ¹⁵⁸ Liljestrand, *Mobergland*: 217-218
- ¹⁵⁹ Carlstoft Bramell, Anna-Karin, "'En dröm att dö för'. Vilhelm Moberg skriver samtidshistoria" i Nettervik, Ingrid (red.), *Ny dag med Moberg: tre föreläsningar*, Vilhelm Moberg-sällskapet, Växjö, 2010: 42
- ¹⁶⁰ Moberg, Vilhelm, *Berättelser ur min levnad*, Bonnier, Stockholm, 1968: 328
- ¹⁶¹ Artikel [A.L. 24]
- ¹⁶² Moberg, Vilhelm, *I sanningens och fantasins namn: talaren Vilhelm Moberg*, Carlsson, Stockholm, 2011: 159
- ¹⁶³ Carlstoft Bramell, *Vilhelm Moberg tar ställning*: 277
- ¹⁶⁴ Hagerfors: 51

-
- ¹⁶⁵ Strömstedt, Astrid Lindgren: *en levnadsteckning*: 236
- ¹⁶⁶ Eriksson et al.: 46
- ¹⁶⁷ Liljestrand, *Mobergland*: 218
- ¹⁶⁸ Strömstedt, Margareta, "Kristina och Maria – resan, tilliten, plågan" i Moberg, Vilhelm & Delblanc, Sven, *Broder Ville, Käre snälle Sven: 26 växlade brev mellan Vilhelm Moberg och Sven Delblanc : samt texter med anknytning till ett seminarium på Väddö folkhögskola*, Carlsson, Stockholm, 2006: 194; Strömstedt, Astrid Lindgren: *en levnadsteckning*: 75
- ¹⁶⁹ Delblanc, Sven, "Mäktigt romanbygge avslutat. Om Sista brevet till Sverige" i Moberg, Vilhelm & Delblanc, Sven, *Broder Ville, Käre snälle Sven: 26 växlade brev mellan Vilhelm Moberg och Sven Delblanc : samt texter med anknytning till ett seminarium på Väddö folkhögskola*, Carlsson, Stockholm, 2006: 109
- ¹⁷⁰ Lagercrantz: 193
- ¹⁷¹ Edström, Vivi, "Astrid Lindgren – diktaren" i *Röster om Astrid Lindgren: från ABF Stockholms seminarium 7 oktober 1995*, ABF Stockholm, Stockholm, 1996: 16
- ¹⁷² Lagercrantz: 192
- ¹⁷³ Svensson, Per, "Författaren granskad av en kollega" i *Röster om Astrid Lindgren: från ABF Stockholms seminarium 7 oktober 1995*, ABF Stockholm, Stockholm, 1996: 69
- ¹⁷⁴ Furhammar, Leif, "Fyrtio filmers författare" i *Röster om Astrid Lindgren: från ABF Stockholms seminarium 7 oktober 1995*, ABF Stockholm, Stockholm, 1996: 63
- ¹⁷⁵ Svensson: 70
- ¹⁷⁶ ibid
- ¹⁷⁷ Svensson: 76
- ¹⁷⁸ Svensson: 77
- ¹⁷⁹ Lagercrantz: 193
- ¹⁸⁰ Liljestrand, *Mobergland*: 16
- ¹⁸¹ Liljestrand, *Mobergland*: 228-229
- ¹⁸² Strömstedt, Bo, "Här var det, här stod astrakanapeln" i Moberg, Vilhelm & Delblanc, Sven, *Broder Ville, Käre snälle Sven: 26 växlade brev mellan Vilhelm Moberg och Sven Delblanc : samt texter med anknytning till ett seminarium på Väddö folkhögskola*, Carlsson, Stockholm, 2006: 218
- ¹⁸³ Öhman, Ivar, "Vilhelm Moberg bor 112 trappsteg över vattenytan, ger arbete åt boktryckare i tio länder och kan sex yrken utöver författarens" i Eidevall, Gunnar (red.), *Porträtt av Vilhelm Moberg: 27 författare berättar*, Carlsson, Stockholm, 1993: 22
- ¹⁸⁴ Stolpe, Sven, "Vilhelm Moberg" i Eidevall, Gunnar (red.), *Porträtt av Vilhelm Moberg: 27 författare berättar*, Carlsson, Stockholm, 1993:32
- ¹⁸⁵ Rathsman, Gunnela, "När jag skrev ut Utvandrarerna" i Eidevall, Gunnar (red.), *Porträtt av Vilhelm Moberg: 27 författare berättar*, Carlsson, Stockholm, 1993: 60
- ¹⁸⁶ Lagercrantz: 193
- ¹⁸⁷ Moberg, Vilhelm, "Författarskapet blev mitt livsöde" i Moberg, Vilhelm & Tornehed, Stig, *Av och om Vilhelm Moberg*, Carlsson, Stockholm, 2005: 20
- ¹⁸⁸ Moberg, Vilhelm, "*Om Gud vill och hälsan varar*": *Vilhelm Mobergs brev 1918-1949*, Carlsson, Stockholm, 2007
- ¹⁸⁹ Liljestrand, *Mobergland*: 228
- ¹⁹⁰ Losman, Arne, "Sista brevet till Sverige" i Lagerroth, Erland & Lagerroth, Ulla-Britta (red.), *Perspektiv på Utvandrarromanen: dokument och studier*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1971: 202
- ¹⁹¹ Hagerfors: 190
- ¹⁹² Hagerfors: 108
- ¹⁹³ Hagerfors: 8
- ¹⁹⁴ Hellsing et al.: 16
- ¹⁹⁵ Strömstedt, Astrid Lindgren: *en levnadsteckning*: 296
- ¹⁹⁶ Carabine: 276
- ¹⁹⁷ Fairclough, Norman, "The Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis" i Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie & Yates, Simeon J. (red.), *Discourse as data: a guide for analysis*, Sage, in association with the Open University, London, 2001: 238
- ¹⁹⁸ Guillory: 32
- ¹⁹⁹ Guillory: 39
- ²⁰⁰ Gellner, Ernest, *Stat, nation, nationalism*, Nya Doxa, Nora, 1997: 54

²⁰¹ Barthes, Roland, *Mythologies*, Vintage, London, 1993: 139

²⁰² Barthes: 141

²⁰³ Liljestränd, *Mobergländ*: 235

²⁰⁴ Hagerfors: 49, 68-69

²⁰⁵ Hagerfors: 108

---

6. Litteraturförteckning

Primärlitteratur

”Allt är inte idyll”. *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat på webb 2007-11-23 kl. 04:48. Författare: Teresa Küchler. Se webbartikeln på <http://ret.nu/CUBQVxZd>.

”Blågult i rutan”. *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat på webb 2009-10-04 kl. 04:38. Författare: Johan Landgren. Se webbartikeln på <http://ret.nu/869Z5Yd>.

”Debatt om svenskhet och mångfald”. *Östgöta Correspondenten*. Publicerat på webb 2006-12-02 kl. 11:06. Se webbartikeln på <http://ret.nu/q9IBBCD6>.

”Den förbjudna stoltheten”. *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2001-12-28. Sida: 58.

”Den gamla världen förändras”. *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 1998-02-16. Författare: Martin Skoog & Erik Wallrup. Sida: 11.

”Du gamla, du fria, du föränderliga”. *Nerikes Allehanda*. Publicerat i print 2002-01-09. Sida: 12.

”Finns det något nytt att säga?”. *Göteborgs-Posten*. Publicerat i print 2002-04-24. Författare: Jan Arnald. Sida: 45.

”En lista gör ingen svensk”. *Helsingborgs Dagblad*. Publicerat i print 2006-07-29. Författare: Åsa Sandell. Sektion: Kultur. Sida: 26.

”Främlingskap: Hennes lidande berättar om världen”. *Dagens Nyheter*. Publicerat i print 2001-11-11. Författare: Kerstin Vinterhed. Sektion: Familj. Sida: 9.

”Går till val på att sålla vi från dom”. *Aftonbladet*. Publicerat i print 2010-09-12. Författare: Eric Tagesson & Erik Wiman. Del: 1. Sida: 9.

Ingen rubrik tillgänglig/Krönika. *Sydsvenskan*. Publicerat i print 2007-06-05. Författare: Raket Chukri. Sektion: B. Sida: 4.

Ingen rubrik tillgänglig/Recension. *Nerikes Allehanda*. Publicerat i print 2003-09-12. Författare: Lars Gustafsson. Sida: 24.

”Lars Molin satsade på ett Sverige bortom all deodoriserad glassighet”. *Aftonbladet*. Publicerat i print 1999-02-18. Författare: Kerstin Hallert. Sida: 3.

”Möjligheten att lösa det vi kallar flyktingproblemet ligger i det mänskliga mötet”. *Expressen*. Publicerat i print 1993-09-08. Författare: Jan Lindström. Sektion: Nyheter. Del: 1. Sida: 52.

”Nationalismen på frammarsch – Sverige försvenskas”. *Tidningarnas Telegrambyrå*. Publicerat i print 1993-06-04 kl. 12:57. Författare: Marie Gustafsson.

”Om den gåta som kallas svenskhet”. *Södermanlands Nyheter*. Publicerat i print 2003-10-27. Författare: Erik Hammar. Del: 1. Sida: 5.

”Politisk show som slår åt alla håll”. *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2011-11-14. Författare: Sara Granath. Sektion: Kultur. Del: 3. Sida: 8.

”Seklets stjärnor – ABBA”. *Dagens Nyheter*. Publicerat i print 1999-08-07. Författare: Kerstin Vinterhed. Sida: 29.

”Stad i världen”. *Expressen*. Publicerat i print 1998-07-21. Författare: P.M. Nilsson. Sektion: Ledare. Del: 1. Sida: 2.

”Staten skapar inte bilden”. *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2005-08-31. Författare: Elise Claeson. Sektion: Ledare. Sida: 24.

”Svenskhet – finns det?”. *Östgöta Correspondenten Motala - Vadstena*. Publicerat i print 2009-11-05. Författare: Birgitta Ohlsson. Del: 1. Sida: 4.

”Svenskheten fick en skjuts”. *Arbetarbladet*. Publicerat på webb 2011-09-11 kl. 12:28. Författare: Carl Cato (TT Spektra). Se webbartikeln på <http://ret.nu/ar0MBt9r>.

”Sverige – en plats för alla?”. *Dala-Demokraten - Avesta Hedemora Säter*. Publicerat i print 2008-12-30. Del: 1. Sida: 20-21.

”Sverige – en tysk hit”. *Aftonbladet*. Publicerat i print 2007-06-25. Författare: Miranda Sigander. Sektion: Nyheter. Sida: 21.

”Sverige har tillfogats omätlig skada”. *Svenska Dagbladet*. Publicerat i print 2000-12-29. Författare: Claes Ryn. Sida: 2.

”Typiskt svenskt”. *Expressen*. Publicerat i print 1998-01-17. Författare: P.M. Nilsson. Sektion: Ledare. Del: 1. Sida: 2.

”Är det kanske vi som är undantagen – kvarstannarna?”. *Barometern*. Publicerat på webb 2005-09-02 kl. 19:06. Författare: Per Dahl. Sektion: Ledare. Se webbartikeln på <http://ret.nu/zDt3wLl>.

Sekundärlitteratur

Althusser, Louis, "Ideology and Ideological State Apparatuses" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010

Barthes, Roland, *Mythologies*, Vintage, London, 1993

Carlstoft Bramell, Anna-Karin, *Vilhelm Moberg tar ställning: en studie av hans journalistik och tidsaktuella diktning*, Carlsson, Diss. Lund : Lunds universitet, 2007, Stockholm, 2007

Eidevall, Gunnar (red.), *Porträtt av Vilhelm Moberg: 27 författare berättar*, Carlsson, Stockholm, 1993

Eriksson, Marianne, Sjöquist, Birgitta, Törnqvist, Lena & Ørving, Mary (red.), *Duvdrottningen: en bok till Astrid Lindgren = Queen of the doves : to Astrid Lindgren*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1987

Foucault, Michel, "The History of Sexuality" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010

Gellner, Ernest, *Stat, nation, nationalism*, Nya Doxa, Nora, 1997

Gramsci, Antonio, "The Formation of the Intellectuals" i Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010

Guillory, John, *Cultural capital: the problem of literary canon formation*, Univ. of Chicago Press, Chicago, 1993

Hagerfors, Anna-Maria, *Århundradets Astrid*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2002

Helsing, Susanna, Westin, Birgitta, Öhman-Sundén, Suzanne & Lindgren, Astrid (red.), *Allrakäraste Astrid: en vänbok till Astrid Lindgren*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 2001

Lagerroth, Erland & Lagerroth, Ulla-Britta (red.), *Perspektiv på Utvandrarromanen: dokument och studier*, Rabén & Sjögren, Stockholm, 1971

Leitch, Vincent B. (red.), *The Norton anthology of theory and criticism*, 2. ed., W. W. Norton & Co., New York, 2010

Liljestrand, Jens, *Mobergland: personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie*, Ordfront, Stockholm, 2009

Liljestrand, Jens, "Utvandrarna och kalla kriget" i Nettervik, Ingrid & Williams, Anna (red.), *Vidare med Vilhelm Moberg: åtta forskare om hans författarskap*, Carlsson, Stockholm, 2009

Moberg, Vilhelm & Delblanc, Sven, *Broder Ville, Käre snälle Sven: 26 växlade brev mellan Vilhelm Moberg och Sven Delblanc : samt texter med anknytning till ett seminarium på Vaddö folkhögskola*, Carlsson, Stockholm, 2006

- Moberg, Vilhelm, *Berättelser ur min levnad*, Bonnier, Stockholm, 1968
- Moberg, Vilhelm, *"Du tror väl att jag är död": Vilhelm Mobergs brev 1950-1973*, Carlsson, Stockholm, 2008
- Moberg, Vilhelm, "Författarskapet blev mitt livsöde" i Moberg, Vilhelm & Tornehed, Stig, *Av och om Vilhelm Moberg*, Carlsson, Stockholm, 2005
- Moberg, Vilhelm, *I sanningens och fantasins namn: talaren Vilhelm Moberg*, Carlsson, Stockholm, 2011
- Moberg, Vilhelm, *"Om Gud vill och hälsan varar": Vilhelm Mobergs brev 1918-1949*, Carlsson, Stockholm, 2007
- Mårtensson, Sigvard, *Vilhelm Moberg: en biografi*, Bonnier, Stockholm, 1956
- Röster om Astrid Lindgren: från ABF Stockholms seminarium 7 oktober 1995*, ABF Stockholm, Stockholm, 1996
- Strömstedt, Margareta, *Astrid Lindgren: en levnadsteckning*, 5. uppl., Rabén & Sjögren, Stockholm, 2007
- Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie & Yates, Simeon J. (red.), *Discourse as data: a guide for analysis*, Sage, in association with the Open University, London, 2001
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Wrede, Johan, "Runeberg och Tegnér" i *Tegnérbildens förvandlingar: föreläsningar hållna vid Tegnérsymposiet i Lund 11-13 november 1982*, Tegnérssamfundet, Bjärred, 1983
- Wreder, Malin, "Ovanliga analyser av vanliga material. Vad diskursteorin kan göra med enkäter" i *Diskursanalys i praktiken*, red. Mats Börjesson & Eva Palmblad, Liber, Malmö, 2007
- Carlstoft Bramell, Anna-Karin, "'En dröm att dö för'. Vilhelm Moberg skriver samtidshistoria" i Nettervik, Ingrid (red.), *Ny dag med Moberg: tre föreläsningar*, Vilhelm Moberg-sällskapet, Växjö, 2010

Appendix 1: Sammanställning av artiklar i korpus 1 och 2

Signatur/rubrik	Publicerad av	Datum
[A.L. 1] ”Politisk show som slår åt alla håll”	<i>Svenska Dagbladet</i>	2011-11-14
[A.L. 2] ”Svenskheten fick en skjuts” <i>TT-artikel. Även publicerad i Borås Tidning, Länstidningen Östersund, Upsala Nya Tidning, Gefle Dagblad, Filipstads Tidning, Sydöstran, Laholms Tidning, Hallandsposten, Hallands Nyheter och Blekinge Läns Tidning.</i>	<i>Arbetsbladet</i>	2011-09-11
[A.L. 3] ”En folkkär artists mångsidiga värv” <i>Även publicerad i Norrköpings Tidningar och Hallands Nyheter.</i>	<i>Hallandsposten</i>	2011-06-28
[A.L. 4] ”Vad är egentligen svenskt?”	<i>Östersunds-Posten</i>	2010-10-26
[A.L. 5] ”Går till val på att sälla vi från dom”	<i>Aftonbladet</i>	2010-09-12
[A.L. 6] ”Svenskhet – finns det?”	<i>Östgöta Correspondenten Motala - Vadstena</i>	2009-11-05
[A.L.7] ”Blågult i rutan”	<i>Helsingborgs Dagblad</i>	2009-10-04
[A.L. 8] ”Allt är inte idyll”	<i>Helsingborgs Dagblad</i>	2007-11-23
[A.L. 9] ”Sverige - en tysk hit”	<i>Aftonbladet</i>	2007-06-25
[A.L. 10] Ingen rubrik tillgänglig/Krönika	<i>Sydsvenskan</i>	2007-06-05
[A.L. 11] ”Debatt om svenskhet och mångfald”	<i>Östgöta Correspondenten</i>	2006-12-02
[A.L. 12] ”Staten skapar inte bilden”	<i>Svenska Dagbladet</i>	2005-08-31
[A.L. 13] ”En outsiderstory för många”	<i>Helsingborgs Dagblad</i>	2004-06-15
[A.L. 14] ”Japanskt intresse för svenska leksaker”	<i>Dagens Industri</i>	2004-05-25
[A.L. 15] ”Om den gåta som kallas svenskhet”	<i>Södermanlands Nyheter</i>	2003-10-27
[A.L. 16] ”Astrid vann hela folkets kärlek”	<i>Södermanlands Nyheter</i>	2002-01-29
[A.L. 17] ”Astrid skrev för barnen” <i>TT-artikel. Även publicerad i Nerikes Allehanda.</i>	<i>Borås Tidning</i>	2002-01-29
[A.L. 18] ”Tack vare Astrid Lindgren blev Sverige en stormakt på barnlitteraturens område” <i>Texten i artikel [A.L. 18] ingår i artikel [A.L. 16]</i>	<i>Tidningarnas Telegrambyrå</i>	2002-01-28

[A.L. 19] ”EU-möte mot kurbitsbakgrund”	<i>Svenska Dagbladet</i>	2000-10-30
[A.L. 20] ”Typiskt svenskt”	<i>Expressen</i>	1998-01-17
[A.L. 21] ”Vi måste se alla våra framgångar”	<i>Expressen</i>	1995-04-09
[A.L. 22] ”Visa leg, Gillberg!”	<i>Expressen</i>	1993-11-10
[A.L. 23] ”Möjligheten att lösa det vi kallar flyktingproblemet ligger i det mänskliga mötet”	<i>Expressen</i>	1993-09-08
[A.L. 24] ”Nationalismen på frammarsch – Sverige försvenskas”	Tidningarnas Telegrambyrå	1993-06-04
[V.M. 1] ”Ny standard för svensk historia”	<i>Borås Tidning</i>	2010-07-20
[V.M. 2] ”Sverige – en plats för alla?” <i>Artikelserien publicerad i alla Dala-Demokraterns lokala upplagor.</i>	<i>Dala-Demokraten - Avesta Hedemora Säter</i>	2009-01-02
[V.M. 3] ”En lista gör ingen svensk”	<i>Helsingborgs Dagblad</i>	2006-07-29
[V.M. 4] ”Är det kanske vi som är undantagen – kvarstannarna?”	<i>Barometern</i>	2005-09-02
[V.M. 5] Ingen rubrik tillgänglig/Recension	<i>Nerikes Allehanda</i>	2003-09-12
[V.M. 6] ”Finns det något nytt att säga?”	<i>Göteborgs-Posten</i>	2002-04-24
[V.M. 7] ”Du gamla, du fria, du föränderliga”	<i>Nerikes Allehanda</i>	2002-01-09
[V.M. 8] ”Den förbjudna stoltheten”	<i>Svenska Dagbladet</i>	2001-12-28
[V.M. 9] ”Främlingskap: Hennes lidande berättar om världen”	<i>Dagens Nyheter</i>	2001-11-11
[V.M. 10] ”Monarkin - unken kvarleva”	<i>Göteborgs-Posten</i>	2001-08-25
[V.M. 11] ”Sverige har tillfogats omätlig skada”	<i>Svenska Dagbladet</i>	2000-12-29
[V.M. 12] ”Seklets stjärnor – ABBA”	<i>Dagens Nyheter</i>	1999-08-07
[V.M. 13] ”Lars Molin satsade på ett Sverige bortom all deodoriserad glassighet”	<i>Aftonbladet</i>	1999-02-18
[V.M. 14] ”Stad i världen”	<i>Expressen</i>	1998-07-21

[V.M. 15] ”Den gamla världen förvandlas”

Svenska Dagbladet

1998-02-16

Appendix 2: Sammanställning av subjekspositioner

Artikel	Subjeksposition	Artikel	Subjeksposition
[A.L. 1]	Författare associerad med/utnyttjad av "fienden"	[V.M. 1]	Historieboksförfattare, folklig snarare än facklig
[A.L. 2]	Svenskhetsikon som efter 9/11 fått ny betydelse i samband med en ökad kulturell medvetenhet/polarisering	[V.M. 2]	Författare till utvandrarsviten, ett "genuin[t] svensk[t] episk[t] monument"
[A.L. 3]	Folkkär ↔ kompatibel med "en antikvarisk syn på svenskhet" och uppfattad som "i grunden oförarglig"	[V.M. 3]	Författare på Cecilia Wikströms (starkt kritiserade) föreslagna kanonlista
[A.L. 4]	Enda oomstritt svenska företeelsen i uppräknig av importerade "svenska" traditioner	[V.M. 4]	Författare, läst av alla svenskar, skapare av Karl-Oskar och Kristina som "står för tidens huvudfåra"
[A.L. 5]	En "svensk hjälte" och "nationalsymbol"	[V.M. 5]	Författare, del av "bonnierska förlagets guldålder"
[A.L. 6]	En av de "svenska ikoner, värderingar och företeelser" som SD försöker "ta monopol på"	[V.M. 6]	Författare, del av "den sarsvenska proletära realismen"
[A.L. 7]	Upphov till en kulturproduktion som ingår i svenskt kulturarv men är otillräcklig och missvisande som nationell representation	[V.M. 7]	En av dem som "satte dagordningen för svensk samhällsdebatt från slutet av 1800-talet till 1950-talet"
[A.L. 8]	Hyllad ikon i Tyskland; upphov till fiktiva miljöer som bildar mall för en romantiserad, redigerad Sverigebild i tysk media	[V.M. 8]	Författare till en bland flera "klassiska texter om svenskhet"; företrädare för en svenskhet som varken är "rasistisk eller främlingsfientlig utan enbart en källa till stolthet och glädje"
[A.L. 9]	Upphov till en atmosfär som "tyskarna suktar efter" - "Astrid Lindgren-känslan"	[V.M. 9]	Författare vars verk gav positiv laddning åt begreppet invandrare
[A.L. 10]	Föremål för en kollektiv illusion, idealiseringen av "ett Astrid Lindgren-samhälle som aldrig existerat"	[V.M. 10]	Republikansk profil
[A.L. 11]	Återkommande som svar vid uppmaning att nämna något "typiskt svenskt"	[V.M. 11]	En av författarna till en "omfattande skönlitteratur" som till nationens förfång gav "en mäktig resonansbotten" åt den svenska jämlikhetsideologin
[A.L. 12]	Uttryck/representant för "starka, förtryckta Sverigekänslor"; viktigt bidrag till "nationens varumärke"	[V.M. 12]	Författare förknippad med publikfriande nationalromantik

[A.L. 13]	Tillhörighetsbevis för den svenska nationella gemenskapen	[V.M. 13]	Engagerad journalist/samhällskritiker
[A.L. 14]	Del i en säljande svenskhet, ett starkt varumärke som kan gagna exportföretag	[V.M. 14]	Företrädare för svensk kultur ("en tynande social konstruktion")
[A.L. 15]	Svaret på gåtan om svenskhetens natur?	[V.M. 15]	"Stadigt grund" för en vision av "en svensk utopi", "något som ligger djupt försänt i den svenska mentaliteten"
[A.L. 19]	Medlem i "kultur- och annan elit"	***	***
[A.L. 20]	Del av överstånden fas i svenskt identitetsbygge – emblem för "Bondesverige och minnet av det gamla bondesamhället"	***	***
[A.L. 21]	Exportprodukt/kulturambassadör	***	***
[A.L. 22]	Representant för "en trångbröstad svenskhet"	***	***
[A.L. 23]	En av Expressens "naturliga bundsförvanter" och "bästa vänner" i kampen för solidaritet	***	***
[A.L. 24]	Medskapare av "den nationalkänsla som är förankrad i naturen", 1900-talets dominerande form av nationalism	***	***